بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: پیسې او کریډټ

څانګه: بانکداري

تدوین کوونکی: غلام حضرت میمنه اې

ژباړن: نور اللّه حقمل

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزابې د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- فرشته
- محمد احسان احسان

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول : محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: علی مومنی

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۳۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.dmtvet.gov.af

برېښنالیک: info@dmtvet.gov.af

کوډ ISBN: ISBN 9789936300729

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

Downloaded From AWK Library
awklibrary.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی   دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې   هر بچی يې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی   د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو   د ترکمنو د تاجکو
ور سره عرب، ګوجر دي   پاميريان، نورستانيان
براهوي دي، قزلباش دي   هم ايماق، هم پشه يان
دا هيواد به تل ځليږي   لکه لمر پر شنه آسمان
په سينه کې د آسيا به   لکه زړه وي جاويدان
نوم د حق مو دی رهبر   وايو الله اکبر وايو الله اکبر

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلې دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسېدو لارې چارې طی کوي او د یوه نېکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انســان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انســاني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه ســوکاله ژوند د اســبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

لــه همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انســان نقــش، د خپل ژوند د چاپېریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هېڅ حالت کې نه نفي کېږي او نه هم منقطع کېږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اســلامي ارزښــتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانســتان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، څکه دغه ســتر او ســپېڅلي هدف ته د رســېدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپېڅلو احکامو څخه الهام اخیســتی؛ نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داســې اســاس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نســل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یواځې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه اســتادان او مربیون باید په بشــپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نېکمرغه افغانستان ارمان، یواځې او یواځې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړې کېدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کېدای شي په ډېرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصــاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، ســموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیــر کــې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرســتو څخه د زړه له کومې مننه کوم. له درنو او پیــاوړو اســتادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصــاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نېکمرغه، مرفه، پرمختللي او وياړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لړلیک

ځپرکي	سرلیکونه	پاڼې
لومړی	د پیسو پیدایښت او د علماؤ له نظره د هغو تعریف	۱
دویم	د پیسو سستمونه او د پیسو د (ځپرولو) اصل	۱۱
درېیم	د پیسو ویش او د هغو ارزښت	۲۳
څلورم	انفلاسیون او مالي بازارونه	۳۷
پنځم	کریدت او په اقتصاد کې د هغه رول	۵۷
سرچینې او اخیستنې		۶۵

سریزه

داچې دانسان دپیدایښت په اړه دځمکې په مخ سوچ وکړو زمونږ ذهن دوه اقتصادی مفهومونه چې د بشر له اړتیا اومادی اومعنوی غوښتنو څخه عبارت دي اوړي اوپه همدی حال کې دوهمه معقوله هغه توکي دی چې لومړنې اقتصادی مفهوم ته پری ځواب ویلی شو. داقتصاد دا دوه مفهومه چې عبارت د اړتیاو اوهغه توکي چې دا اړتیاوی په پوره کیږی دبشر له پیدایښت سره سم منځ ته راغلی دي داچې انسان داقتصادی، اجتماعی، سیاسی اودژوند په بیلابیلو اړخونو کې ځانګړي لاس ته راوړنې لري. ددغو بریا و عمده علت داقتصادپه همدی دو مفهومونو کې نغښتي دی، ځکه انسان فعالیت ته اړ باسی اوفعالیت په خپله دتاریخ په اوږدو کې د انسان پیاوړتیا اوبشپړتیا لامل شوی دی.

اوهمدا انسانې غوښتنې دبنې اوجوړښت له نظره بیلابیلې بڼې لری، اوبی سرحده اولایتناهې وي. اوله بلې خواه هغه توکې چې دغه غوښتنې په پوره کیږی دتاریخ په اوږدو کې بېلابېلې بڼې ځان ته غوره کړي دی په همدی حال کې اقتصادی معقولې انسان اړباسی چې تولید وکړی اومرام له تولید نه دتوکو اوامتعه د بڼې بدلون دي اوهمدا دبڼې بدلیدل په پیسو کې لیدلې کیږی، یانې پیسې دتاریخ په بېلابېلو پړاونو کې په ځانګړي بڼه منځته راغلي دي. اوکه دبشر له لومړیې پیدایښت څخه مطالعه وکړو نو له فلزاتو څخه تر بانکنوټ پوري له ځان سره لري اوکه چیرې مونږ دبانکنوټونو پیدایښت دتاریخ په اوږدو کې وڅیړو بېلابېلې بڼې لري چې دپیسو ځانګړنې اوصفات لري چې عبارت دي له چک، ارزښت لرونکی سند اوروغتیا سند دي چې دغه دنقد پیسو ځانګړنې نه لري. خود پور اود کریډیټ په بڼه وي.

مونږ دلته داهم مطالعه کوو چې دپیسو په نه شتون کې، ولې شته ارزښت یې دبشر په وړاندې، اودغه اجتماعې موجود څنګه خپلې اړتیاوو ته ځواب ویلې دي. اوپه دي عنوان چې دتوکو ورکړه اویا درامنځته شوی ارزښت دانسان په وړاندی اویا دجنس په مقابل کې اوبل عنوان کریډیټ ټاکلې شو. اوپه دی توانیږو چې دپیسو اوکریډیټ تر عنوان لاندې مطالعه کړو.
نوواویل شو چې دسلو، زرو اومیلیون انسانې غوښتنو په وړاندې یوازې یوڅیز شتون لري. هغه پیسي دي اواړینه ده چې دپیدایښت،جوړښت ، ماهیت اومفهوم په اړه کافې معلومات ولرو.

په درناوی

غلام حضرت میمنه ایې

لومړی څپرکی

د پیسو پیدایښت او د علماؤله نظره د هغوی تعریف

ټولیزه موخه:
د پیسو تعریف او ماهیت

د زده کړې موخې: د دې څپرکي تر لوستلو وروسته به زده کوونکي وکولی شي:
- د پیسو رشد او تکامل توضیح کړي
- د بشر د اړتیاؤ په هکله د هغوی اهمیت درک کړي.
- د پیسو د تاریخچې په هکله معلومات تر لاسه کړي
- د پیسو خاصیتونه او مشخصات توضیح کړای شی.

مخکي تر دې چې د پیسو د پیدایښت په هکله اجتماعې ، اقتصادي او سیاسي پدیدې و څیړل شي، غوره ده چې په لومړی سر کي د پیسـو د ماهیت او اهمیت په هکله معلومات تر لاسـه کړو چې د هغوی داخلي او بهرني جوړښـت نمایندګي یا اسـتازیتوب کوي، نو په دې اساس ویلای شو چې د پیسـو پیدایښـت د بشر له پیدایښـت سره یو ځای منځته راغلی دی او د بشر د ژوند په اوږدو کي د هغه د لاسـته راوړنو او ایجادونو له کبله کولای شـو ددغې اقتصادي پدېدې تاریخ تثبیت او معلوم کړو.

که څه هم په دغه خاورینه کره کي د بشر د هسـتوګنې تاریخ ملیاردونه کلونه له ځانه سره ولري خو د تر لاسه شویو لاسوندونو او مدارکو په بنا ویلای شو چې چې لرغون پیژاندو د حضرت عیسـی له میلاد نه نژدې ۲۷۰۰۰ کاله مخکي د بابل په ښـار کي د دجلې او فرات د سیندونو تر منځ چې د اوسـني بغداد له ښـار څخه یو سلو شل کیلومتره لري شـتون لری، د پیسو د ودې او تروج اثار موندلي دي . البته دغه اثار د هغه ځای په غرونو کي له هغو مغازو ، انساني کوپړیو او داسیی نورو هغو تصاویرو څخه عبارت دې چې په دغه سیمه کي د انسانانو هستوګنه ثبتوي .

په دې ځای کې ممکن پوښتنه مطرح شي چې دغو انسانانو خپلې اړتیاوې دکوم څه په واسطه رفع کولې، نو ویل کیږی چې په دې وخت کې اقتصاد پیژندنې ابتدایې بڼه درلوده، له همدې کبله د هغوی د اړتیاؤ رفع کول د ورو او بطي بهیر شودنه کوي. نو غوره ده چې له پیل یا ابتدایې پړاو نه د بشر د اړتیاؤ وضع تر مطالعې لاندې ونیسو.

پـه لومړی سر کې په انفرادی توگه او له هغه وروسـته په گروپي یـا ډله یز ډول په دواړو پړاونو کې د بشر د اړتیاؤ رفع کیدل د بشر د خوړو له موضوع څخه عبارت دي. په دې معنا چې په لومړۍ پړاو کې انسـانانو له خپل چاپیریال او شـاوخوا څخه غذا تر لاسه کوله ، خو کله چې د دوی په شا وخوا کې د غذایې موادو لاسته راوړل ستونزمن شول، نو مجبور شول چې له یوه ځای څخه بل ځای ته مهاجرت وکړي .

د ویري او خوف په څیر یو لړ احساسـاتو هم هغوی دې ته اړیسـتل تر څو کالوني یا ډله یـز حرکت وکړي او ژوند غوره کړي همدغه لامل دی چې د کیفیت او کمیت له مخې له بېلابېلو خوراکونو سره مخ کیدل. له دې څخه وروسته هغوی د هغو وسایلو په هکله فکر کول شروع کړل چې له دوی سره یې د خوړو په تر لاسـه کولو کې مرسـته کولای شوای، همدا شان په دې مرحله کې د انسـانانو په منځ کې د زورور او کمزوري انسـان فکر او پرتله منځته راغله او په ورته حال کی د ترس یا ویرې ایجاد دی چې انسـانان یې اړیسـتل تر څو نه یوازې د خپلو غذایې اړتیاؤ په هکله فکر وکړي بلکې د خپل ځان د ژغورنې او سرپنا په هکله هم فکر وکړي تر څو د داړونکو حیواناتو له شر څخه په امن کې پاتې شي، نو په دې توگه انسـانان فکر کولو ته اړ شـول تر څو د خپلـو بېلابېلـو اړتیاؤ په هکله فکر وکړي ، همدغه لاملونه دې چې د بشر د ودې او اړتیاؤ سـبب گرځیدلي دي او د لومړی ځل لپاره یې د خپلو اړتیاؤ رشـد او تکامل او د هغوی د لاسـته راوړنې فکر ځانته جلب کړ او د خپلو اړتیاؤ د لري کولو د وسایلو په فکر کې شول.

دا چې په هغه زمانه کې نه خو پیسو شتون درلود او نه د پیسو په اړه د کومو معلوماتو څرک لگیده، خو په دې وخت کې د لومړی ځل لپاره د پرتلې یا مقایسي کلمه منځته راغله چې د همدې کلمي له مخې یې وکړای شـول د خپلو لاسـته راوړنو د ارزښت په هکله فکر وکړي. همدا شان په ورته وخت کې انسانې اړتیاؤ هغوی دې ته اړ کړل تر څو د تبادلې له روش څخه استفاده وکړي.

د همدغـو اړتیاؤ د رفع کولو له کبله انسـانان دوهم پـړاو ته ننوتل چې د جنس په جنس تبادله یا Barter سسـتم په کې رامنځته شـو چې دغه ډول اقتصاد د د مولده ځواکونو له مخې د طبعې اقتصاد په نامه یادیږي. د جنس په جنس تبادله رواج شـوه او دانسـان د اړتیاؤ د زیاتوالي له مخې د جنس د تبادلې سستم له یو اړخیز ډول څخه دوه اړخیز ډول ته بدلون وموند یانی یوه جنس د څو جنسونو په مقابل کې ځای ونیو او د څو جنسونو په مقابل کې یې د تبادلې وړتیا تر لاسه کړه چې د تبادلې دغه ډول د تبادلې د څو اړخیز سیستم په نامه یادیږي.

د تبادلې دغه سسـتم هم ملیاردونه کاله زمانې واښن له ځانه سره لري او وروسـته یې دهغو

ســتونزو له مخي چې په دې ســستم کي منځته را تلې، وکړای شول چې خپل ځای جنس په جنس سیســتم ته پریږدې چې په لومړی سر کي د دغو ســتونزو ذکر کول غوره بولو چې په لاندي ډول دي:

۱. کوم شیان چې تبادله کیدل، د ویش وړتیا یې نه درلوده

۲. د اړتیا وړ توکیو لیږد او انتقال ستونزمن ؤ

۳. د ترانسپورت او حمل او نقل د وسایلو نشتوالی

۴. جوي یا اقلیمی حالات

۵. د ځینی شیانو په هکله د میل یا رجحان نشتوالی

همدغه ذکر شوي پنځه عناصر وو چې انسانان یې دې ته وادار کړل تر څو د ارزښت په هکله فکر وکړي او د غذا د لاس ته راوړلو په موخه له یوه ځای څخه بل ځای ته وکوچیږي او د همدغو مهارجرتونو له کبله انسانان له نجیبه فلزاتو سره اشنا شول، یاني (یعنی) د نجیبه فلزاتو له شتون نه وړاندي انسانانو د تبادلې په سیستم کي له هغه ارزښت نه استفاده کوله چې کمیاب او نادر وو او په سختۍ سره تر لاسه کیدل لکه د فیل غاښونه ، د زمري پینجې او داسي نور.

د انساني اړتیاؤ د زیاتوالي په پایله کي انسانانو په دوهمه مرحله کي له فلزاتو څخه د تبادلې د عامل په توګه استفاده کول پیل کړل چې له فلزاتو څخه د تبادلې د عامل په حیث د استفاده کولو په برخه کی هم د هغوی ندرت مطرح وو.

د تبادلوي سیســتم ســتونزو او په فلزاتو کي د ویشــلو او نه خرابیدلو په ځیر نورو نغښــتل شویو ارزښتونو شتون ته په کتني سره په محلاتو کي د اړتیاؤ د لری کولو په موخه د تبادلې دغه ســســتم د یوه ســهولت او اســانتیا په توګه منځته راغی، او په دې توګه نجیبه فلزاتو د تبادلې ارزښــت تر لاســه کړ او په دې توګه انسانانو ورو، ورو د خپلو اړتیاؤ درفع کولو په مقصد له پیسو څخه استفاده کول زده کړل.

د پورتنیو معلوماتو په اساس کولای شو پیسې په لاندي ډول تعریف کړو:

کوم شی چې د انسان اړتیاوي پوره کولای شي له پیسو څخه عبارت دی، په بله وینا، کوم شی چې د اړتیاؤ د رفع کولو په برخه کي د ارزښت د معیار په توګه منل شوی وي او د ارزښت ساتني وړتیا ولري له پیسو څخه عبارت دی. همدا شان د افغاني تعریف له مخي ویلای شو کوم شی چې د پیسو دندې تر سره کولای شی له پیسو څخه عبارت دی.

د تاريخ په لړ کي د پيسو وده او بشپړتيايې بهير:

پــه دې ځای کی بهتره ده په لومړی سر کي د تاريخ پړاو تر مطالعې او څيړني لاندي ونيســو. کولای شو د مولده ځواکونو يا توليد د وسايلو له مخي پيسې توپير کړو يانی(يعنی) که چيرته د انســانانو اقتصادي وده د تاريخې مراحلو له مخي وڅيړو، د پنځو تاريخې پړاونو لرونکي ده چې لومړی پړاو يې د ودې او وحشت او يا لومړني کمون له مرحلې څخه جوړ شوي چې د وحشت او لومړي پړاوکې انســانانو د پيســو په برخه کي داسې فکر کاوه چې ګواکي د تبادلې سستم مستقر دی او د اجناسو د تبادلې په برخه کي له هغه څه نه ګټه واخيستل شي چي نادر او کم يافته وي او تر لاســه کيدل يې نسبتاً ســتونزمن وي او د هر چا له لوري يې د لاسته راوړني هڅو د کميابې يا ندرت ارزښت ور بخشلی وي چې د فيل غاښونه او د زمري پنجې يې ځيني بيلګې دي چې د پيسو په توګه تري ګټه اخيستل کيدله.

دا چې د ورته توکيو تر لاسه کول يو ستونزمن عمل ده او د اصالت په صورت کي يې د انسان د لــه منځــه تلو يا له منځه تللو ويرې شــتون درلود نو په پايله کی له فلزاتو څخه ګټه اخيســتل پيل شــول او په ورته وخت کي د حاکم او محکوم د طبقې د بروز يا منځته راتلو ســبب شــول او د طبقاتو تر منځ پولې او سرحدونه جوړ شــول او له يوه ځای څخه بل ځای ته د موادو ليږد او نســبې تبادلوي تجارت اوج ته ورســېدو چې د فيل د غاښونو او زمري د پنجو ځای سرو او سپينو زرو ونيو او له تاريخې نقطه نظره دوهم پړاو يانې د بردګې مرحله پيل شــوه او تر څوارلســمي او پنځلســمي پيړۍ پوري يې دوام وکړ. د دولت اداري سيتستم را منځته شو ، پاچايان هم د سرو او ســپينو د را ټولولو په هڅو کي شــول تر څو له هغوی څخه سکې جوړې کړي او او د اجناسو د رانيولو په برخه کي د پيسو په توګه تري ګټه واخلی .

د تاريخي پړاونو له مخې دغلامانو پاڅون د خاوندانو په وړاندې پنځلسمې پيړۍ په وروستيو کې پيل او او په پايله کې د غلامی ســســتم د ماتې لامل شــول چې په ځای يې دربيم تاريخې پړاو چې د فيوداليزم له پړاو څخه عبارت دی چې تر شپاړسمې او اولسمې پيړۍ ، حتی په هند او چين او اسيا په براعظمونو کي د اتلسمې پيړۍ تر اخري پورو دوام وکړ.

په دې پيړۍ کي د پيسو د پيدا کيدلو په برخه کي پاچاهانو د سرو او سپينو زرو له سکو څخه کار اخيســته. د اوسپنيزو پيسو سيستم چې بيلابيل ډولونه يې مطالعه کولای شو له هغه وروسته به يې د ډولونو په برخه کي معلوامات تر لاسه شي چې د اوسپنيزو پيسو دغه سستم په نړۍ کي تر نولســمي پيړۍ پوري دوام درلود. د دغه سيســتم محور له سرو او سپينو زرو څخه جوړ شوي دی، دغه دوه فلزات تر نولســمی پيړۍ پوري بدلون مومي. د سرو او سپينو زرو ګډ مشخصات په لاندي ډول دی:

۱. دواړه یې نادر یا لیږ پیداکېدونکي دي

۲. دواړه یې د زنګ وهلو خاصیت نلري

۳. دواړه یې په کوچنیو پاڼو او ټوټو باندي د وزن او اررزښت له بایللو پرته ویشل کیدی شي

۴. دواړه یې په اسانۍ سره لیږدول کیدی شی

۵. دواړه یې د زینت او ښکلا لپاره کارول کیدی شی

۶. دواړه فلزات د ذاتي ارزښت لرونکي دی

نن ورځ هم د پورته خصوصیاتو لرونکي پیسې د غوره خاصیت لرونکو پیسو په ډول پيژندل کيږي.

د پیسو خصوصیات : پیسې هم د نور ټولو اقتصادي پدېدو په څیر یوه مهمه اقتصادې پدېده ده چې د نورو اقتصادي واقعاتو او مفاهمو په څیر د اقتصاد په داخلې او خارجې ساحاتو کي د خپل اهمیت لرونکي دي. د دې لپاره چې دپیسو د ماهیت او مفهوم په هکله لاښه معلومات تر لاسه کړو، غوره ده چې د پیسو له خصوصیاتو سره پيژندګلوي پیدا کړو. دا چې دغې موخې ته ورسیږو، اړ یو چې د پیسو داخلي او بهرني جوړښت درک کړو

د پیسو د خصوصیاتو له درک کولو سره موږ د پیسو دندو ته هم نژدې کیږو ، د پیسو د دندو پيژندل له موږ سره مرسته کوي تر څو په ټولنه کي د هغوی له اقتصادي تاثیراتو سره په تړاو اقتصادي او غیر اقتصادي متاع تشخیص کړای شو او د هیواد اقتصادي وضع په غوره توګه درک او تحلیل کړای شو.

پیسې اوه ډوله خاصیتونه لري چې له هر یوه څخه یې په ځانګړې توګه یادونه کیږي خو په دې ځای کي غوره ده لومړي هغه ډلبندي کړو او له هغه وروسته وربان‌دي بحث وکړو.

۱. د تبادلې خاصیت

۲. د شیانو د ارزښت د معیار خاصیت

۳. په پراخه توګه د منلو وړتیا

۴. د ویشلو وړتیا

۵. په اسانه توګه د لیږد او انتقال وړتیا

۶. د تداوم خاصیت یا د اوږدې مودې لپاره د ساتلو خاصیت

۷. د ارزښت د ساتلو خاصیت

۱. تبادله: که چیرته د خپل شتون له نقطه نظره وڅیړو، لیدل کیږی چې تبادله خورا اوږده سابقه لري ځکه تبادلې د طبیعې اقتصاد په سستم کې هم شتون درلودلای دی خو وروسته یې د مولده ځواکونو د ودې له کبله په بیلابیلو ډولونو وده کړي، تر څو د پخوالي مرحلې ته ورسیږي. خو په دې ځای کي پوښتنه مطرح کیږی چې د کومو عواملو له مخې د جنس په مورد کي تبادله منځته راغله؟ د پوښتني د ځواب کولو لپاره غوره ده چې د اقتصادي او غیر اقتصادي امتعو په هکله د تبادلې د اساسې علت په لټه کي شو چې کولای شو په دې اړه دوه مطلبونه مطالعه کړو.

لومړی دا چې وده د بشر له اړتیاؤ څخه دی او د محدودیتونو رفع کول یې له وسایلویا اسبابو څخه شمیرل کیږي ، په دوهم قدم کي امتعه یا شیان اقتصادي موثریت او معقولیت لري چې د همدغه اقتصادي موثریت او معقولیت په پایله کي ارزښت منځته راوړل کیږي چې ارزښت پخپله جنس ته د تبادلې ځواک ور بښي او لیدلي مو دي چې تبادله د تاریخ په اوږدو کي د اقتصادي امتعې په منځ کي موجوده وه او یو جنس په بل جنس باندي تبادله شویدی.

د اقتصادي امتعې تبادله داسي تعریف کوو ، هر شی چې د انسان اړتیا رفع کولای شي او په ورته حالت کي د تبادلې وړتیا لري له امتعې څخه عبارت دی ، نوپه دې اساس که چیرته په جنس کي د تبادلې پراو مطالعه کړو، د بېلابېلو ډولونو لرونکي دي او په پای کي لیدل کیږي چې د تبادلې په برخه کي د اجناسو ځای پیسو نیولی دی یانې پیسو پخپله د تبادلې حیثیت ترلاسه کړي دي.

نو د تبادلې له نقطه نظره پیسې داسي تعریف کوو چې پیسې له هغو شیانو څخه عبارت دی چې د تبادلې د ځواک لرونکي وي .

پیسې هغه امتعه ده چې د توکو مشترک خاصیتونه په ځان کي را نغاړي یانې له یوه پلوه توکې ورباندي اخستل کیدی شي او له بله پلوه په توکو باندي پیسې تر لاسه کیدی شي. پیسې یو لیکل شوی سند دی چې د پیسو د تبادلوي ارزشت نماینده ګي کوي

لکه: «ددی سند لرونکی ته وعده ورکری چه دغوښتنی په وخت کی. . . . . ورکړی» بناءً دې پایلې ته رسیږو چې پیسې د تبادلي خاصیت لري.

۲ .پیسې د توکو د ارزښت معیار دي : د پیسو دوهم خاصیت د پیسو له دندو سره تړاو لري چې دوهم مهم خاصیت ګڼل کیږي. په پیسو کي دغه خاصیت داسي څرګندولای شو چې د

پیسو لومړنی خاصیت تبادله ده نو له هغه مخکي پکار دی چې په پیسو کي یو معیار یا قیاسي مفهوم نغښـتی وي چې دغه قیاس او معیار پخپله د پیسـو په واسـطه ټاکل کیږي او د قیمت په بڼه انعکاس مومي. نو په دې توګه پوهیږو چې په ټولو شیانو او امتعه کي نغښتل شوي ارزښتونه د پیسـو په واسـطه ټاکل کیږي. څنګه چې په پیسو کي هم ارزښت اخیستل شوي دي ارزښت په خپله د انسـان له کار څخه عبارت دی نو په پیسـو کي هم کار د تر سره کولو وړتیا شـته چې د پیسو دنشر په صورت کی هغه ته اشاره کیږي.

لـه پورتنیو توضیحاتـو څخه دا پایله جوتیږي چې د ټولو اقتصادي او غیر اقتصادي شـیانو او امتعې ارزښـت د پیسـو په واسـطه تعین کیدی شي او د ارزښـت د ټاکلو لپاره یوازنی معیار ګڼل کیږی.

۳. په پراخه کچه د پیسـو د منل کیدلو خاصیت: پیسـې د یوې ټولني د اړتیاؤ د لري کیدلو په موخـه نشر کیږي چې په واسـطه یې د ټولني وګړي کولای شي خپلـې اړتیاوي پوره کاندي، نو په دې توګه اړینه ده چې پیسـې یو اعتبارې ارزښـت ولري . له اعتباري ارزښت څخه زموږ موخه دا ده چې په یوه ټاکلي جغرافیوي قلمرو کی د چلند وړتیا ولري او د هغې سیمي ټول کسان یې د پیسو په توګه و پیژني . دا خاصیت هغه مهال تحقق مومي چې دولت د یوه ښه حاکمیت لرونکی وي او هغه مهال دې خاصیت ته رسیږو چې پیسې د اسمي ارزښت لرونکي وي او دغه مطلب د یوه هیواد د تادیاتو له بیلانس سره اړیکه لري. په هره اندازه چې د پیسو اسمي یا خارجې ارزښت زیـات وي پـه هماغه اندازه یې په ټولنه کي د حاکمیت سـاحه پراخه وي او په هره اندازه چې د پیسو خارجې ارزښت کم وي په هماغه تناسب یې په ټولنه کي د حاکمیت ساحه کمزوري وي چې په دې حالت ښې پیسې د بدو یا بیکاره پیسو په واسطه له منځه وړل کیږي چې د بانکي سیاستونو په واسطه یې مخه نیول کیدی شي تر څو زموږ ښې پیسې له منځه ولاړې نشي.

۴. د پیسـو د وېشـل کېدلو یـا میده کېدلـو خاصیت : په لویـو او کوچنیو ارزښـتونو باندي د ارزښتونود نه ویشل کیدلو خاصیت د تبادلې د طبیعي سیستم په برخه کي لویې ستونزي ایجادولې شي چې په پایله کي یې طبیعې اقتصاد په پولي اقتصاد باندي بدل شـو او د جنس په ځای پیسـې منځته راغلې چې له کبله یې کولای شـو کوچني او سـتر ارزښتونه و پیرو، ځکه پیسې په لویو او کوچنیو ارزښـتونو باندي د ویشـل کیدلو خاصیت لري یانی(یعني) په میده پیسـو باندي ویشل کیدی شي چې د خپلو اړتیاؤ په صورت کي تري ګټه واخلو.

۵. د لیږ دیا انتقال د خاصیت لرل: لکه چې ولیدل شول په طبیعې اقتصاد کي له یوه ځای څخه

بل ځای ته د ارزښـــتونو لیږدول یا انتقال د دغه اقتصاد لویه ســتونزه جوړوله او جوي وضعې خو دغه ستونزي لا پسي پیچلی کولې ، نو په دې اساس انسان د یوه ارزښت د منځته راوړلو په فکر کي شو تر څو د هغه د لیږد یا انتقال په برخه کي له ستونزو څخه خلاصون وموميږ چې په دې توګه په لومړی سر کي پیســې د تبادلې او ارزښــت د معیار په صفت ومنلې شوې او له هغه وروسته د هغوی د ارزښــت ســاتلو موضوع مطرح شوه، دا چې سره او سپین زر له یوه لاس څخه بل لاس ته او یا د راکړې ورکړې له کبله توږل کیږي او خپل ارزښــت له لاســه ورکوي نو انسان دې ته اړ شو تر څو ددغې ســتونزي څخه دمخنیوی په موخه دراکړې ورکړې له کم ځای ناســتې وســیلې څخه اســتفاده وکړي له دغو قیمتي فلزاتو څخه د ګټې په ځای ګټه اخیســتل پیل له کوم ځای ناستي کاغذ څخه کړي او د هغوی د ارزښت ساتلو هڅو ته دوام ورکړي.

۶. د پیسو د دوام خاصیت: د پیسو له تداوم څخه زموږ موخه د پیسو هغه خاصیت دی چې په لنډ وخت کي له منځه ولاړې نشي او تر اوږدې مودې پوري په چلند کي پاتې شي او د انسانانو د اړتیاؤ د لري کولو وړتیا ولري. د پورتني خاصیت د روښانه کولو په موخه غوره ده چې په اقتصاد او ټولنه کي د پیســو د ارزښــت د لوړوالي اوښکته والي په اړه بحث وکړو. ځکه کله چې د خارجې اســعارو په مقابل کي دپیســو ارزښت لوړ وي نو په ګړندۍ توګه له منځه نشي تللای او تر اوږدې مودې پوري دوام کوي . په دې ځای کي زموږ مطلب دا دی چې کله چیرته زموږ صادرات دوارداتو پــه پرتله زیات وي ، په دې صورت کي زیات خارجې اســعار هیواد تــه داخلیږی چې د ټولني د اقتصادي رشــد او ودې لامل ګرځي ا و د هیواد په داخل کي د تولیداتو ســطحه لوړیږی. په دې حال کي د توکو او امتعې په برخه کی اسمي ارزښت په ټیټه سطحه کي ټاکل کیږي یانۍ(یعنی) پــه لیږو پیســو زیاتې اړتیاوي پوره کیدلای شي، بناءً پیسي ژر لــه منځه نه ځي او د اوږدې مودې لپاره په چلند کي پاتې کیږي . په ورته شرایطو کي د پیســو دغه خاصیت د پیســو له نشر سره هم تړاو لري په دې معنا کله چې د نشر په حال کی له غوره کاغذ څخه کار واخیستل شي نو پیسې د ډیر وخت لپاره دوام کوي .

۷. د پیســو د ارزښت ساتلو خاصیت: دغه خاصیت د پیسو له مهمو خاصیتونو څخه ګڼل کیږي، دغه خاصیت د پیسو د تبادلې خاصیت ته د څلور نورو خاصیتونو د ور بښلو وړتیا ورکوي چې د پیسو د دندو د بحث په صورت کي به ورته اشاره وشي.

د پورتني خاصیت د شنني او تحلیل په موخه غوره ده چې د پیسو د ارزښت په برخه کي هم مطالعه وکړو تر څو د پیســو د ارزښــت ساتلو خاصیت په ښــه توګه درک کړایشو. پیسې د اسمي او حقیقې ارزښــت تر څنګ د یو لړ نورو خواصو لرونکي هم دي ا و دپیســو حقیقي ارزښــت د دې څرګندونه کوي چې د توکو او امتعې په مقابل کی ځای نیسي چې په کومه اندازه د پیسو د جذب قوه غښــتلي ده چې کولای شو د حقیقې عاید تر عنوان لاندي يې مطالعه کړو. کله چې په

زیاتو پیسـو باندي لیږ توکی واخسـتلای شو، په دې حال کې ویل کیږي چې زموږ د پیسو حقیقې ارزښـت ټیټ یا ښـکته دی. نو په دی اساس نتیجه تر لاسه کوو چې پخپله د پیسو دجذب قوه د دې څرګندونه کوي چې د جنس تر څنګ په ورته حال کې د قرضو او قیمتي اسنادو په مقابل کې د پرداخت وړ دي او ویلای شو هر شی چې د پرداخت یا تادیې وړتیا لري، د حفظ او ساتنې د خاصیت لرونکي دي ځکه تادیه او پرداخت هم د ارزښت په مقابل کې منځته راځي.

دلومړي څپرکي دمطالبولنډیز:

د دې څپرکی لنډیز په دې کې نغښتی چې د تمدن په لمړیو کې بشر خپلې اړتیاوي څنګه رفع کولې شي او په دې برخه کې یې له کومي وسیلې څخه استفاده کوله، د تبادلې له مخې د هغوی لپاره په کوم تعریف قایل شـول او توکی او امتعه یې د ارزښـت له مخې څنګه له یو بل څخه تفکیک کوله، چې په دې برخه کې مو له تاریخې پړاو څخه یادونه وکړه او پیسـو د پیدایښـت، مفهوم او ماهیت په هکله مو کافې معلومات تر لاسه کړل.

د پیسـو د منځته راتلو په برخه کی باید وویل شي چې د پیسـو خاصیتونه خورا مهم او اساسي رول او نقش لري چې شـمیر یې اوو خاصیتونو ته رسـیږي چې له دغې لړۍ څخه یو یې هم د تبادلې وړتیا ده چې له کبله یې انسان خپلو اړتیاو ته ځواب ویلای شي ، همدا شان که د روشونو له مخې فکر وشي غوره ده چې یو معیار هم شـتون ولري او په مختلفو ځایونو کې یی اسـتعمال کړای شو. پکار دی چې پیسې له یوه ځانګړي اعتباري خاصیت څخه برخمني وي او دغه ارزښت وکړای شی په مختلفو ځایونو کې خپل موقف وساتلای شي.

د لومړی څپرکي پوښتنې :

۱ .پیسې تعریف کړئ؟

۲ .د پیسو تاریخچه په لنډه توګه تشریح کړئ؟

۳ .د تاریخ له کوم پړاو څخه را پدېخوا د پیسو له اصطلاح سره اشنا شوي یو؟

۴ .پیسې د کومو خاصیتونو لرونکي دي؟

۵ .د پیسو له خواصو څخه موخه څه شی ده؟

۶ .د پیسو کوم خاصیت موږ ته د پیسو دندي تشریح کوي نوم یې واخلی؟

۷ .د پیسو له ګډو خصوصیاتو څخه موخه څه شی ده؟

۸ .د تبادلې مشکلات له کومو ځیزونو څخه عبارت دي؟

۹ .کوم عوامل وه چې انسان ته یې د فلزاتو د پیژندګلوي وړتیا ورکړه؟

۱۰. هغه سند چې پیسو ته یې د تبادلې وړتیا ور بښلي ده؟

دویم څپرکی

د پیسو سیستمونه او د پیسو د (خپرولو) اصل

ټولیزه موخه:
د دې څپرکي عمومی موخه د پیسو دسیستم له پیژندلو څخه عبارت دی

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کي له محصیلینو نه تمه کیږي چې:

۱- د پولي سیستم په برخه کي معلومات ولري

۲- په بېلابېلو هیوادونو کي د پیسو د سیستم په اړه معلومات تر لاسه کړي.

۳- د پیسو دندې و پیژني.

د پیسو سیستمونه او د پیسو د (خپرولو) اصل

د فلزاتو له کشف او د هغوی د خصوصیاتو له درک سره نه یوازي دا چې تکنالوژۍ ته د بشر لاس رسی شونی شو، بلکي د مبادلې یوه غوره سیستم ته یې هم د لاسرسی زمینه برابره کړه. په لومړی سر کي د اوسپنې، برونزو، سرو او سپینو زرو په څیر فلزات په زیاته اندازه استعمالیدل خو د هغوی د غوره خواصو د غښتلی موقف له مخې سره او سپین زر تر ډیره ځایه د خلکو په لاس کی پاتي کیدل.

د پخواني تمدن پیسو زیاتره د وسایلو بڼه درلو ده چې کولای یې شوای کار تري واخیستل شی لکه چاقو، تبر، غوری، ګلدان ، د ماهې نیولو چنګک ، سیم او داسي نور. دغه ټول وسایل له اوسپني، برونزو، او مسو څخه جوړ شوي وو. له دغو اوسپنیزو توکیو څخه د ګټې اخستلو په موخه د هغوی اصلي شکل پولی ارزشت نه درلود. په دې وخت کي پیسې یوازي هغوتوکو ته ویل کیدې چې د استعمال او ګټې اخستلو وړتیا یې درلوده.

یو لړ شواهد شته چې په بنسټ یې سره زر لومړني فلز ګڼل کیږي چې د بشر له خوا تر استعمال لاندي نیول شوی دی. د مثال په توګه: ویل کیږي چې د مسیح تر میلاد ۵۰۰۰ کاله وړاندي له سرو زرو څخه د ګاڼو او سینګار په دود استفاده کیدله .په ورته توګه سپین زر هم د سرو زرو په څیر له ډیرې پخوا زمانې راهسي د خلکو د ګټې وړ ګرځیدلي دي.

په پخواني مصر کی د اوږدې مودې لپاره داسی تصور کیده چې ګواکي سپین زر له سرو زرو څخه زیات ارزښت لري خو له میلاد څخه ۱۰۰۰ کاله پخوا سپینو زرو د خپل زیاتوالي او پریمانۍ له کبله په مصر کي خپل دغه موقف له لاسه ورکړ . د هسپانیا له معادنو څخه د نقرې زیات استخراج و زیاته عرضه او د مصر بازارونو ته د هغې زیات ورود   هغه لاملونو وو چې د سپینو زرو د ارزښت د کموالي دلیل ګڼل کیږي.
ویل کیږي چې لومړنی جوړه شوي سکه ممکن له میلاد څخه ۷۰۰ کاله وړاندي منځته راغلي وي چې د سرو او سپینو زرو مرکبه سکه وه.

د پیسو مورخین عقیده لري چې کاغذې پیسې د لومړي ځل لپاره په اتلسمه پیړۍ کي د پیسو د لیږد په ستونزه باندي د غلبې موندلو په موخه ترویج شوي . له اتمې څخه تر اولسمي پیړۍ پوري له لنډو مودې (وخت) پرته کاغذي پیسې د چین د امپراطور او مغلي امپراطوري په واسطه د چنګیز له کوشاني هیواد نه وروسته په زیاته اندازه انکشاف وموند. د یادې شوي دورې په اوایلو کي په اروپا کي د پرداخت لپاره له یو ډول چرمي پیسو څخه استفاده کیدله، نو په دې اساس ویلای شو چې د پیسو سیستم د بیلابیلو ډولونو لرونکی دی چې هر یو یې په جلا جلا توګه په خپل وخت تشریح کیږي تر څو په ډاګه شي چې له فلز څخه پیل بیا تر کاغذه پوري د پیسو رشد او تکامل کوم پړاونه طی کړیدي.

پیسې یو دولتي سند دی چې په بشري ټولنه کي   دوه اصله لري چې د دولت له لوري نشر کیږي. د پیسو د نشر په ترڅ کي مرکزي بانک دنده لري تر څو په اړوند هیواد کي د پیسو د نشر کیدلو حجم د هغوی له پشتوانې سره په متناسبه توګه تر سره شي. پشتیوانه په یوه هیواد کي د خالص اجتماعي تولید استازي توب کوي چې وروسته اجتماعي تولید د یوه تولیدي واحد په عدد کي ضرب کیږي چې ملي عاید ته مو رسوي ،او له هغه څخه وروسته ملي عاید د طلا په ډول ټاکل کیږي او ورته مقدار طلا د ضمانت په توګه د پیسو نړیوال وجهې صندوق یا IMF “international moneytary fund” ته ورکول کیږي او له هغه وورسته د پیسو نشر کیدل ترسره کیږي.

د دې لپاره چې دپولي سیستم په هکله کافي معلومت ولرو، په لومړي سر کي طبقه بندي کیږي او وروسته د هر سیستم په هکله معلومات ورکول کیږي چې په لاندي ډول دي:

۱. دوه فلزي سيستم

۲. يو فلزي سيستم پولى

۳. دپيسو مخلوط سيستم

۴. د پيسو د بانکنوټ سيستم

۱- دوه فلزي سيستم يا (Double Standard)

د پيسـو دغه سيستم د سروزرو او سپينو زروپه څير دوه فلزات له څانه سره لري او د تبادلې د وسيلې په توګه تري ګټه اخيستل کيږي. په دې سيستم کي طلا او نقره په مساويانه انداز ضرب شـوي وي او دواړه يې په شـيانو او خدمتونو باندي د تبادلې يا بدلولو وړتيا لري . د تبادلې لپاره د ورته ډول مسکوکاتو وزن د صرافانو له لوري ټاکل کيده خو د صرافانو له لوري د دا ډول سکو وړانـدي کولـو و نه کړاى شـول تر اوږدې مـودې پوري د تبادله کونکو اعتماد تر لاسـه کړي ، همدغه لامل ؤ چې دغه چاره او د سکو د تضمين مسؤليت د دولت په غاړه ولويده. همدا شان د دواړو فلزاتو تر منځ د کومي څانګړي اړيکي د نه شـتون له کبله دې سيسـتم ونکړاى شواى د اوږدې مودې لپاره خپل موقف او مقام وساتي او د يو لړ مهمو ستونزو د ايجاد لامل وګرځيده تر څـو پـه ۱۸۴۸ ام کال کي د صنعتي انقلاب له رامنځته کيدلو سره صنعت پراختيا وکړه او په زياته انداز سرب له سـپينو زرو سره يو ځاى اسـتخراج شـول او په دې توګه د نقرې او طلا د ارزشت تر منځ يو معقول تناسب تامين شو.

لومـړني هيـواد چې په دې مورد کی يې اقدامات وکړل د فرانسي هيواد دی. په دې هيواد کي د سپينو او سرو زرو د سکو تناسب داسي تعريف شو چې   بايد يوه سکه د ۵۱۲،۱۵ په مقابل کي تبادله شي ، دغه پيښـه د تبادلې د انکشـاف لامل شوه او د تبادلې پروسي ته يې چټکتيا ور وبښله خو په نورو هيوادونوکی د ورته تبادلې د لوړوالي له کبله بيا هم يو لړ سـتونزي منځته راتلي چې دغه ستونزه د Thomas Grasham په نامه په ۱۵۷۹ ام کال کي توضيح شوه او له همدې کبله دغه قانون د (ګريشم) د قانون په نامه يادېږي . (د ګريشم قانون د دې څرګندونه کوي چې ښې پيسـې هميشه د بدو پيسو په واسطه خرابيږی او يا له منځه وړل کيږي) د ورته قانون د سيستم چلند په دې ډول دی چې : که چيرته په فرانسـه کي تثبيت شـوي تناسـب د معيار په ډول قبول کړو، ورته تناسب انګلستان ته هم خپريږی . په انګلستان کي د طلا يوه سکه د ۱۶ نقره يې سکو په مقابل کي بدليږی چې دا آمر د دې لامل کيږي چې له انګلسـتان څخه دنقرې واحدونه بيرته فرانسـې ته وليږدول شي او په پايله کي يې د طلا ارزښـت زياتيږي. که چيرته ورته ډول تبادله دوام وکړي، په پايله کي يې د نقرې د تبادلې تناسب خپل ځاى سرو زرو ته پريږدی او د پيسو د يوه فلز سيستم رواج مومي.

۲. د پیسو یو فلزي یعني طلایې سیستم یا (Monometalism)

له یوې مودې وروسته یو لړ ستونزي منځته راځي چې د وخت د صنعت او بانکداري د تکامل په برخه کي د جدي بدلونونو لامل ګرځي. ورته سیستم یعني د طلایې پیسو د سیستم پرمختګ د نقرې د زیاتې عرضې او ندرت د امحا له کبله ندی ، بلکي د ځانګړیو صنعتې بدلونونو له امله ده . صنعتي انقلاب په ترځ کي چې په اروپا کي د اقتصادي او اجتماعي بدلونونو لامل وګرځیده، د سربو فلز ته سخته اړتیا را منځته کړه، په ورته حال کي د سریو د استخراج خصوصیات داسي دي چې له نقرې سره یو ځای تولید او استخراج کیږي. دغه پیښه د دې لامل شوه چې د سرپو زیاتوالي په خپل سري توګه د سپینو زرو زیاتوالي ته لاره هواره کړه او دغه فلز د یوه نادر یا لیږ موندل کیدونکي فلز په توګه خپل حیثیت له لاسه ورکړ . له بله لوري د بانکنوټ ایجاد او منځته راتګ او دغه ډول پیسو ته د خلکو د اړتیاؤ زیاتوالي د دې لامل شو چې د سپینو زرو سکي ورو ، ورو خپل خپل موقف له لاسه ورکړي . په دې توګه د سرو زرو سکي د پیسو په توګه او له هغه وروسته د پیسو د پشتواني په توګه ومنل شوي چې دغه بدلونونه د لومړي ځل لپاره په اروپا کي را منځته شو خو په نوره نړۍ کي لا د پیسو هماغه نقره یې سیستم دوام درلود چې د هند په نیمه قاره او د هغې په شاوخوا کي تر ډیره وخت د ګټې اخستلو وړ بلل کیده .

باید و ویل شي چې د لومړي ځل لپاره په ۱۸۱۶ ام کال کي په انګلستان، وروسته په فرانسه اوله هغه وروسته په امریکا کي دغه سیستم ومنل شو.

۳-د دوو فلزاتو مخلوط سیستم : په دې سیستم کي دوه ډوله پولی حرکتونه مشاهده کولای شو.

الف: په مسکوکاتو کي د یوه قیمتي مخلوط استعمال

ب: هغه پولي سیستم چې له طلا یا نقرې څخه یې د پشتواني په توګه کار شوي وي.

د دغو سیستمونو هر یو یې په یوه مشخص تناسب سره دبیا پیرلو مخلوط (ګډ) سیستم بلل کیږي.

د بانکنوټ پولی سیستم منځته راتګ په فلزي پولي سیستم کي یو لړ ستونزي په ډاګه کړي . لومړنۍ بیلګه یې له یوه ځای څخه بل ځای ته د فلزاتو د لیږد را لیږد ستونزه ده چې خلک یې د بانکنوټ دسیستم منځته راوړلو ته تشویق کړل.

۴-د بانکنوټ سیستم: د بانکنوټ سیستم د بشر له سترو اختراعاتو څخه ګڼل کیږي. د اقتصاد دعلم زیاتره پوهانو د بانکنوټ تعریف داسي وړاندي کړی دی: بانکنوټ له هغه اعتباري سند څخه عبارت دی چې د دولتونو له لوري د توکو د تبادلې په موخه د اصولو له مخي نشر شوي وي.

کاغـذ د لومـړی ځل لپاره په دوهمه میلادي پیړۍ کي په چین کي اختراع شـو خو په اروپا کی له پیړیو وروسـته د خلکو لاس ته ورسـیده خو کاغذ ته ورته د پیسـو د یو ډول پدېدي د کاغذ له اختراع څخه ډیر وړاندي رواج درلود. په ابتدایې ټولنو کي له مخصوصو پوستکو څخه د پیسو په ډول کار اخیسـتل کیده، په اروپا کي به له پوسـتکي څخه یوه ټوټه جلا کیدله او د ټول پوستکي د نماینده په توګه به تري کار اخیسـتل کیده. په یونان او روم کي له میلاد څخه وړاندي کاغذې پیسـو رواج درلودچې د اوسـنیو کاغذي پیسـو مخترعینو هم له دغه اصل څخه په استفادي سره کاغذې پیسې منځته راوړیدي.

د پیسو مورخین عقیده لري چې کاغذي پیسې د لومړی ځل لپاره په اتمه میلادي پیړۍ کي د فلزاتو د لیږد را لیږد په سـتونزه باندي د غلبه موندلو په موخه منځته راغلي . له اتمي پیړۍ څخه د اولسمي پیړۍ تر نیمایې پوري د چین د امپراطور او له هغه وروسته د مغلو له لوري کاغذي پیسو ته زیات انتشار ورکړل شو.

که چیرته د پیسو د نشر د اصل په باره کي بحث وکړو ، پایله تر لاسه کیږي په مختلفو هیوادونو کي اړوند اصول متفاوته بڼه لري ،بناءً په بیلابیلو هیوداونو کي د پیسو نشر کیدل د دوو اصولو له مخي مطالعه کولای شو.

الف: د ټولني د اړتیاؤ اصل

ب: د بانکي اصولو له مخي د پیسو د نشر اصل

الـف- د ټولنـي د اړتیاؤ اصل: دا د بانکنوټ د نشر له هغه اصل څخه عبارت دی چې پیسـې د ټولني داړتیاو د منبع او اساس په توګه پیژني . دغه اصل د لومړی ځل لپاره په فرانسه کي منځته راغي ، په دې وخت کي د فرانسي بانکونه په دې باوري شـول، چې په کار نه ده د پیسـو د نشر لپاره د هغوی پشتوانه ضروري و ګڼل شي ځکه دغه پیښه ممکن د دې لامل شی چې د اقتصادي او ټولنیز رشد لپاره دلازیمي لګښتونو اړین کیدل را منځته کړي پداسي حال کي چې د پشتیوانې په توګه پولي اصل د انګلستان له لوري تایید شو. دغې پیښې دا مفکوره ایجاد کړه چې پیسې باید په هغه اندزه نشر شي چې له خپلي پشـتوانې سره متناسبي وي تر څو له انفلاسیوني شرایطو څخه مخنیوي وشي ځکه د پیسو د انتشار په ترڅ کي د کنترول نه شتون انفلاسیون ته لاره هواروي .

له همدې کبله په لومړی پړاو کي د(Dufrance) په نامه د فرانسې د مرکزي بانک له لوري پیسـې نشر شـوي او په دوهم پړاو کي د پشتوانې له اصل څخه استفاده وشوه او په دې توګه په هغه ځای کي د پیسـو ۷۵٪ او وروسـته ۲۵٪ پشتوانه قانوني اعلان شوه . له بله لوري د انګلستان دولت ۱۰۰٪ پشتیوانه وړاندي کړه له همدې کبله په ۱۸۸۴ ام کال کي د پیل یا (Plat) د طرحه شـوي قانون د طرفدارانو له لوری د سـخت فشـار له کبله د پیل قانون تصویب شو. د دې قانون

مطابق هر هیواد اړ دی چې د ځواکمني پشـتواني د درلودلو په ترڅ کي پیســې نشر کړي. دغه قانون د۱۸۸۴ ام کال د جنوري په میاشــت کي د انګلســتان د بهرنیو چارو د وزیر (رابرټ پیل) په نوښــت د هغه هیواد مجلس ته وړاندي او تصویب شو چې تر اوسه پوري د هغه په نامه یادیږي خو کومي پیښي چې له هغه وروسته منځته راغلي د یادشوي قانون نیمګړتیاوي یې په ګوته کړي او د انګلستان دولت په ناچاره توګه له دې اصل څخه پشا شو. سره لدې چې د پشتواني دغه اصل د پیســو دمحوري اصل په توګه منل شــوي خو له دغه اصل څخه د تیښــتي یا پشــا کیدلو دوه عوامل خورا موثر ول.

۱. صنعتي انقلاب او لدې انقلاب څخه د ګټې اخیستنی په موخه د لګښتونو زیاتوالی
۲. د فرانسي او انګلستان تر منځ د جنګ پیل کیدل.

۱. د پیسو دنشر بانکي اصل: د پیسو د بانکي اصل په برخه کي یادونه کیږي، هغه هیوادونه چې په مرکزي بانکونو کي یو مقدار طلا د تضمین په توګه ږدي او له هغه وروســته د پیســو په نشر باندي پیل کوي. د طلا دغه مقدمه په هیواد کي د اقتصادي فعالیتونو نماینده ګي هم کوي چې د ناخالص اجتماعي تولید په نامه یادیږي. له دغو اقتصادي فعالیتونو څخه وروسته depreciation یا فرسایشات، مزد او معاشات وضع کیږي چې په پایله کی یې خالص اجتماعې تولید پاتي کیږي چــې د مقــدرا او میچې له مخی یې دولت پیســې نشر کوي. دا چې مرکــزي بانک د ورته بهیر د کنترول دنده په غاړه لري نو له همدي امله د بانکي اصل په نامه یادیږي .

د پیسو دندې :

د دې لپــاره چې د پیســو دندې پــه غوره توګه درک کړو ،غوره ده چې پیســې د هغوی د دندو له نقطه نظره تعریف کړو: هغه وســیله چې د تبادلې او یا اقتصادی ارزښــت د سنجش په توګه استعمالیږي د پیسو په نامه یادیږي.

د پیسو له دغه پورتني تعریف څخه په ډاګه کیږي چې پیسې لاندي دندې تر سره کوي:

۱. د تبادلې د دندې په توګه د پیسو اهمیت:
۲. د سنجش او ارزښت معیار
۳. د پرداخت وسیله
۴. د زخیره کولو وړتیا.

۱. د تبادلې د دندي په توګه د پیسو اهمیت:

پــه تبادله کی شــته ســتونزو ته په کتني سره د پیســو دغــه دنده په توکــو او خدمتونو کي څرګندیــږي. تبادله پــه خپل ذات کي څو ډولونه لري چې دتوکو مســتقیمه تبادله یا مبادله له

پیسو څخه پرته تر سره کیږي او غیرمستقیمه هغه یې دتوکي په مقابل کي دتوکي تبادلې ته ویل کیږي خو د توکو ارزښت د پیسو په واسطه سنجول کیږي. په خالصه تبادله کي پیسې د ارزښت د سنجولو د معیار په توګه نه واردیږي بلکي په خالصه تبادله کي چې کومه ستونزه منځته راځي دا ده چې د تبادلې لپاره ارایه کیږي.

فعلاً په پرمختللیو اقتصادونو کي خالصه تبادله لږ تر سترګو کیږي خو غیر مستقیمه تبادله متداول حالت لري البته لدې کبله چې په غیر مستقیمه تبادله کي د توکو ارزښت د پیسو په واسطه سنجول کیږي.

کله چې له پیسو څخه د توکو د تبادلې د وسیلې په توګه کار اخیستل کیږی، تبادله په دوو ډولونو ویشل کیږي، په لومړی سر کي توکي په پیسو باندی بدلیږی او له هغه وروسته پیسې په نورو توکو باندي بدلیژي. د توکو پیر او پلور په تبادلوي اقتصادکي د مستقیمې تبادلې د ځای ناستي حیثیت لري. کوم شخص چې تر خپلې اړتیا زیاتي پیسې مبادله کړي نو بیا هم پیسې په توکیو(اشیاو) باندي مبادله کوي، که هغه وغواړي اخستل شوي توکي په پیسو باندي مبادله کړي، اصلاً شیان د خپل خرید له قیمت سره تبادله کیږي او دغه خرید د اړتیا وړ نورو شیانو د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي. پیسې په خپل دغه نقش کي د تولید عواملو ، شیانو او خدمتونو تحرک ته چټکتیا ورکوي او اقتصادي رشد ګړندی کوي.

۲- د ارزښت د معیار په توګه د پیسو دنده:

د ارزښت د معیار په توګه کولای شو پیسې په هر معیار باندي اندازه ګیري او مقایسه کړو. له پیسو څخه د اقتصادي ارزښتونو د مقایسې په توګه استفاده کیږي. لکه له متر څخه چې د اوږدوالي او له کیلو ګرام څخه د وزن د اندازه ګیري په برخه کي استفاده کیږي. په تبادله کي دنورو توکو د لاسته راوړلو لپاره د توکو ظرفیت د مصرف اقتصادي ارزښت دی. دغه ارزښتونه په اقتصاد کی د قیمت په واسطه بیانیږي. د ارزښت د معیار په حیث له پیسو څخه د ګټې اخستلو په واسطه د مختلفو توکیو تر منځ اړیکه مشخص کیږي.

د اندازه ګیري د ټولو معیارونو په خلاف د اقتصادي ارزښتونو د اندازه ګیري دغه معیار یعني پیسې د نیمګړتیاؤ لرونکي دي، د مثال په توګه که چیرته د اوږدوالی معیار په نظر کي ونیسو، د یوه متر اندازه په ټولو ځایونو کي سره ورته او ثابته ده، په داسي حال کي چې پیسې همیشه له قیمتونو سره اړیکه لري او قیمتونه تل نوساني حالت لري او اندازه ګیریي یې ثابته نه پاتې کیږي. د معیار په مقدرا کي دغه عدم ثبات د دې لامل ګرځي چې پیسې په بشپړه توګه نشي کولای د اقتصادي ارزښت د معیار په صفت خپله دنده اجرا کړي.

۳- د پرداختونو دمعیار په توګه د پیسو دنده:

د پرداختونو د معیار په توګه د پیسو اقتصادي نقش د توکو او خدمتونو د مبادلی د وسیلې

په توګه د پیسو له دندي سره نږدې اړیکي لري. نه یوازي شیان او خدمتونه د پیسو په مقابل کی مبادله کیږي بلکي د تعهد په مقابل کي د پیسو پرداخت په راتلونکی کي رد او بدل کیږي. کله چې یو کس توکي اوخدمتونه پیري، په راتلونکي کي د توکو اوخدمتونو په مقابل کي پلورونکي ته د توکو او خدمتونو پولي ارزښت واپس یا ادا کوي. د نویو اقتصادي ټولنو د خواصو له ډلې څخه د افرادو له لوري افرادو ته د معینو قرضونو ورکول تر ټولو څرګند خصوصیت دي. بانکي حسابونه، د شرکت د قرضدارانو حساب، د خصوصي او دولتي برخو د قرضې اوراق او ټول قرضونه له تعهد او ژمني سره سپارل کیږي. ټول دغه ډول قروض د پیسو په واسطه بیان او تعریف شي.

نه یوازي دا چې پیسې په خپل واقیعت کي د ارزښت د معیار په توګه د نیمګړتیاؤ لرونکي دي ، بلکي د پرداخت د معیار په صفت هم بشپړتیا نلري. دغه نیمګړتیا د دې لامل ګرځي چې قرض اخیستونکي او قرض ورکوونکي ته ډېرې ستونزي را مخ ته کړي ، دمثال په توګه: که نن ورځ له یوه نفر څخه ۵۰۰ افغانۍ قرض کړو او ژمنه وکړو چې پنځه کاله وروسته به دغه قرضه بیرته ادا کوو، د قرضو د بیرته ورکولو لپاره د هغه ژمنه ثابته پاتي کیږي. که چیرته د پیسو درانیولو قدرت زیات کړی وي، قرض ورکوونکي په غیر عادلانه توګه سود مند کیږي، که چیرته د پیسو د اخیستلو قدرت کم شوی وي ، تادیه کوونکی په غیر عادلانه توګه د اخیستلو کم قدرت قرضدار ته ورکوي چې دغه پیښه په واقیعت کي د پیسو یو ډول نیمګړتیا په ډاګه کوي.

یو شمیر اقتصاد پوهان وړاندیز کوي چې د پرداخت د معیار په صفت پیسې باید د زیات انحطاف لرونکي وي. که چیرته دغه وړاندیز و منل شي ، قرضدار ته بایده دې چې قرض ورکوونکي ته د قرض ورکولو په ترڅ کي د رانیولو هغه قدرت اداکړي چې د قرض اخیستلو په وخت کي یې تر ي تر لاسه کړی وو ، که څه هم پیسو خپلې فزیکي بڼې ته تغیر ورکړی وي.

۴- د رانیولو د قدرت د وسیلې په توګه د پیسو دنده:

کله چې پیسې د مبادلاتو د تر سره کولو په توګه کارول کیږي، هغه عمل چې پیسې یې تر سره کوي په دوو برخو ویشل شوی دی.

الف: په لومړی سر کي یو شی په پیسو اخیستل کیږي او له هغه وروسته تر لاسه شوي پیسې په نورو شیانو او خدمتونو کي ضرب کیږي یانې(یعنی) رانیول شوی توکي پلورل کیږي او له درکه یې په تر لاسه شویو پیسو باندي نور شیان اخستل کیږي نو ځکه خو ویلای شو چې د پیسو په واسطه مبادله په حقیقت کي له جنس په جنس تبادلې څخه عبارت دي. دغه معنا سمدلاسه استهلاکي توکي په بر کي نه نیسي.

ب: په تبادله کي ځنډ را منځته کیدی شي په دې معنا چې پیسې د خپلې خوښې تر وخت پوري ساتلي شي یا د پیسو په واسطه هغه توکي رانیولای شو چې ژر د خرابیدلو خاصیت نلري ، نو د

پیسو دغه حالت په حقیقت کي د پیسو د اخستلو د قدرت اجرا کیدل ګڼل کیږي.

۵- په بانکنوټ باندي د طلا د تبادلې معیار یا (Gold Specie Standard)

الف: په طلایې مســکوکاتو باندي بدلیدونکی بانکنوټ : دا ســټنډرډ د دې ځرګندونه کوي چې په چلند کي اچول شــوي بانکنوټونه په مستقیمه توګه په طلایې مسکوکاتو باندي د بدلیدلو وړتیا یا اعتبار لري. دغه ســټنډرد تر ډیره وخته د اعتباري اســنادو لپاره یې په بازار کي زمینه مســاعده کړي وه، خو د اعتباري قوي د نزول له کبله یانی(یعنی) له یوه لوري د طلا ساتلو ته د دولتونو د علاقمندي لرل او له بله لوري بانکونه په طلایې سکو باندي د بدلون په ترڅ کي د بانکنوټونو د ځښــتنانو له هجوم سره مخ کیږي چې په پایله کي یی د بانکونو طلایې زیرمي په ګړندۍ توګه کمیږي او ضربې ســتونزي را منځته کوي . له همدي کبله دغه ســتندرد خپل اهمیت او ګټورتوب له لاسه ورکړی او د یوه نوي سټنډرډ د منځته راتلو لپاره یې پلمه جوړه کړه تر څو په اقتصاد کي یو نوی حرکت را منځته شي.

ب: د طلا په میله باندي بدلیدونکي بانکنوټ **(Standard Dilution Gold)**

تر دغه پولي سټنډرډ لاندي موږ په عمومی توګه له پخواني سټنډرډ څخه د وتلو بهیر مطالعه کو.

لاندي جمله دې تکمیل شي.

دا ســټنډرد د دې ښــودنه کوي چې د بانکونو د طلایې زیرمو له کموالی څخه د مخنیوي په موخه چې د پخوانی معیار له سترو نیمګړتیاؤ څخه شمیرل کیدې ، په هغه و ویشل شي تر څو له بانکونو څخه د بانکنوټونو د بدلېدو په واسطه طلا تر لاسه کړی.

هغه شمعه دان چې زیاتره له اووه کیلوګرامه طلا درلوده مخنیوی وکړ.

دغه ستندرد تر یوه وخته خپل کار تر سره کړیدی خو په دې نه دی توانېدلی چې د بانکونو د طلا د زیرمو له کموالي څخه مخنیوی وکړي.

ج-د سرو زرو اسعاري معیار یا (Gold Exchange Standard)

دغه ستنډرډ له دې کبله ظهور موندلی چې د بانکنوټ پخواني سټنډرډ په طلایې میلو باندي د بدلیدلــو لــه کبله د طلایې زخایــرو د کموالي د مخنیوي توان نه درلود نــو له همدې کبله دغه سټنډرډ له داسي حرکاتو سره منځته راغي چې له کبله یې یو ډول پیسې په نورو هغو پیسو باندي بدلیدلای شــوای چې په طلاباندي د بدلیدلو وړتیا لري. دغه سیستم په حقیقت کي په هندوستان کي د نقرې د پولي سیستم اقتباس ګڼل کیږي.

د-دطلایې اسعارو پولي سیستم، یا سیستم پولی طلا اسعاری

له دوهم نړیوال جنګ نه وروســته نړی د ســترو مالي نهادونو د ایجاد شاهده ده او له همدې

نیټې څخه وروســـته یې د لومړی ځل لپاره واحد پولي سیســـتم تر لاسه کړ چې د نورو عواملو له کبله یې دوام ونکړ. د دوهمي نړیوالې جګړي فاتح هیوادونو له لومړی نړیوال جنګ نه ورسته د ایجاد شـــویو شرایطو دمخنیوي په موخه تصمیم ونیو تر څو مهار کوونکي تدابیر پکار واچوي ، له همدې کبله د ۱۹۴۵ ام کال د ډســـمبر د میاشـــتي په ۲۷ امه نیټه د نړې ۲۹ هیوادونه د امریکا په (بریټن ووډز) کي سره کیناستل او له اوږدې مناقشې وروسته د امریکا له لوري د (وایټ) او د انګلســـتان له لوري د (د کنیز) طرحې ومنل شـــوي چې په پایله کي یې د پیسو د نړیوال وجهې صندوق یا I. M. F او I. B. R. D یا نړیوال بانک په څیر دوه ستر نړیوال سازمانونه تاسیس شول.

په دغه کانفرانس کي تر ټولو مهم ټکی دا و چې د لومړی ځل لپاره د پیســـو د واحد نړیوال سیســـتم په پښـــو و دریده ، د دې سیستم اصلي میکانیزم دا و چې د امریکا ملګرو هیوادونو ژمنه وکـــړه تـــر څو د ۵۳ ډالرو په مقابل کي یو Once اونـــس طلا پرداخت کړي. دا په دې مانا(معنا) ده چې د نړۍ د طلایې زیرمو د کموالي د مخنیوي په موخه اســـعار یا طلایې میلې چې په خپله په سرو زرو باندي د بدلیدلو وړتیالري، د پیســـو د پشـــتوانې په توګه قبول شي. په زړه پوري ټکي پکي دا دې چې د ژمني په وخت کي امریکا یوازي د اتلس ملیارده ډالرو لپاره پشتوانه درلوده خو دغـــه هیـــواد د ۸۳ ملیارده ډالرو په نشر کولو لاس پوري کړ او په دې توګه یې د امریکا اقتصادي، سیاسي او ټولنیز سیاست له نړۍ سره مستولي کړ.

د اقتصاد په قاموســـونو کي دغـــه حرکت د ډالري ډیپلومونو په نوم تثبیت شـــویدی، له هغه وروســـته پـــه ۱۹۷۰ ام کال کـــي د امریکا متحدو ایالاتو د ۱۵ ملیارده ډالـــرو په مقابل کي چې په سرزرو باندي بدلیدلای شـــوای، ۱۰۰ ملیارده نور ډالر نشر او بازار ته عرضه کړل چې په دې توګه په طلا باندي دبدلېدونکی یوه ډالر په مقابل کي یې ۷ ډالره نشر کړل.

اروپایې ټولني چې فرانسه یې په سر کي وه د جنرال (دوکول) په مشري له دغه سیستم څخه د وتلـــو هـــلي ځلي پیل کړي له همدې کبله په ۱۹۷۱ ام کال کـــي یې په سرو زرو باندي   د زیرمه شویو ډالرو د تبدیلې غوښتنه طرحه او په همدې کال یې امریکا ته وړاندې کړه . امریکا د نړیوالي ژمني مطابق ورته چارې د تر سره کولو له درکه د طلایې زیرمو له ســـخت کمي سره مخ شـــوه له همـــدې کبله په ۱۹۷۳ ام کال کې دولت د ریچارډ زیکســـن په   مـــشري خپله نړیواله ژمنه بیرته واخیسته او په دې توګه د بریټن وډز پولي سیستم له ماتي سره مخ شو.

د دویم څپرکي دمطالبو لنډیز :

 د دې څپرکـــي له مطالعې وروســـته و پوهېدو چې کومو عواملو د پولي سیســـتمونو منځته راتلو تـــه لاره هـــواره کړه او د فلزاتو پیژندنې په اقتصادي برخـــو کی یې کوم بدلونونه را منځته کړل . همداشـــان و پوهیـــدو هغه بانکنوټونه چې نن ورځ زموږ پـــه جیبونو کي دي، له لومړني حالت څخه یې څه ډول رشد او تکامل وکړ، په لومړی سر کي یې څه ډول فزیکی جوړښت درلود او هغه

ســتونزي چې د فلزاتو له کشــف نه وړاندې د تبادلې په ســاحه کې موجودې وې د کوم اقتصادې میکانیز م په برکت له منځه ولاړې او له فلز څخه بانکنوټ یا کاغذي پیسو ته د تبدیلی په برخه کي کوم اساسي رول لري.
همدا شان د دې څپرکي په اوږدو کي له فزیکي لحاظه له پیسو او له همدې لارې په ټولنه کی دهغوی له مقدرا سره اشنا شوو.
په یوه ټولنه کي پیسې د دوو اصولو له مخي نشر کیږي چې یو یې د ټولني د اړتیاؤ له رفع کولو څخــه عبــارت دی او بل یې بانکي اصل دی چې دغه اصل د یوه تضمین له مخي دپیســو د نشر اجازه ورکولای شي. کله چې پیسې د خلکو خدمت ته وړاندي کیږي ، ځانګړي دندې تر سره کوي چــې دغــه دنــدې د ټولني اړتیاؤ ته د ځواب ویلو تر څنګ په ورته حال کي د خپل ارزښــت له مخي د معیار ټاکل او تثبیت هم ټاکل کیږي او هم د طلا په مقابل کي خپل ارزښت ټاکي چې په کوم مقدار طلا باندي بدلیدی شي.

پوښتني:

۱.پــه پخــوا وختونو کي د کوم علــت له کبله له آلاتو او فلزي اوزارو څخه د پیســو په توګه ګټه اخستل کېده؟

۲.له ۸ پیړۍ څخه تر ۱۷ پیړۍ پوري په کومو هیوادونو کي کاغذې پیسې مروجې وی؟

۳.پولي سیستم په څو دستو ویشل شویدی، هر یو یې واضیح کړئ؟

۴.د بانکنوټ د نشر د اصل ، د پشــتیوانې د اســاس او ټولنی د اړوند اړتیاؤ په برخه کي معلومات ورکړئ؟

۵.د پشتوانې له اصل څخه د تېښتې په برخه کي کوم عوامل موثر ول چې په انګلستان کې ترسره شول، نوم یې واخلی او واضیح یې کړئ؟

۶.پیسې کومي دندې تر سره کوي په لنډه توګه یې تشریح کړئ؟

۷.کوم ستندرد وه چې د نړیوالو سازمانونو د منځته راتګ لامل شو او کومو هیوادونو په دې برخه کی مهم رول درلود؟

۸.د پولي ستندردونو په برخه کي څه معلومات لرئ واضیح یې کړئ؟

۹.پولي سیستمونه واضیح کړئ؟

۱۰.پولي سیستمونه له یو بل سره مقایسه کړئ؟

د پیسو ویش او د هغوی ارزښت

ټولیزه موخه:
د تکنالوژي له مخي د پيسو ويش او د پيسو د ارزش تثبيت

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې به محصلين وکړای شي چې:

۱. له تکنالوژي څخه د استفادې کولو ګټې او زيانونه په ګوته کړي.

۲. د انټرنيټ او کمپيوتر له لارې د پيسو ډولونه مطالعه کړې.

۳. د پيسو وېش توضيح کړي.

۴. د پيسو د رشد او تکامل مراحل تشرېح کړي.

کاغذي پيسې :

کاغذ د لومړی ځل لپاره په دوهمه میلادې پیړۍ کي په چین کي اختراع شو خو په اروپا کي د پیړیو له تیریدلو وروسته د خلکو لاس ته ورسیدو. ویل کیږي چې د کاغذي پیسو په څیر پدیدې د کاغذ له اختراع څخه ډېر وړاندي رواج درلود. د اروپا په ابتدایي ټولنو کې له پوستکي څخه د ارزښت د نماینده په توګه کاراخیستل کیده. په ورته توګه له کاغذي پیسو څخه ګټه اخیستل تر میلاد د مخه په یونانیانو او روسانو کي دود و. په آتن کي مسي سکو رواج درلود چې تر فلزي سکو یې زیات ارزښت درلود، چین د کاغذ د مخترع په توګه د لومړی ځل لپاره لدې پدېدې څخه ګټه واخیسته. په دې برخه کي پولي مورخین عقیده لري چې کاغذي پیسې د لومړی ځل لپاره په اتمه میلادې پیړۍ کي د فلزي پیسو د حمل او نقل په ستونزه باندي د برې موندلو په موخه را منځته شوي چې له اتمې پیړۍ څخه بیا تر نولسمي پیړۍ پوري له لنډو زماني فواصلو څخه پرته

د چينايې امپراطوريو او وروسته د مغلو له لوري منځته راغلی دي چې د چنګيز له لشکر کشي سره يې زيات انتشار وموند. د دې دورې په لومړيو کی په اروپا کي د لګښتونو د پرداخت لپاره له يو ډول چرم څخه د بېلابېلو احکامو په توګه کار کول رواج شول.

د کاغذي پيسو سيستم په خپل وخت کې د سترو اختراعاتو له ډلې څخه ګڼل کېده ، آن تر دې چې په تبادلوي اقتصاد کې يې يو نوی حرکت را منځته کړ. د دې سيستم ميکانيزم خورا ساده و چې تر اوسه پوري په هماغه ډول په حرکت کي دی.

دا چې د څه لپاره دغه سيستم ايجاد شو، په دې اړه د دووټکيو يادونه کوو:

الف: د طلا دذخايرو د کموالي مخنيوی او د هغه اهميت.

ب: د لګښت صعودي سير او دهغه له کبله زياتو پيسو ته د ټولني د اړتيا زياتوالی.

په دې توګه بشر د خپلو اړتياوٴ د لرې کولو په موخه کاغذي پيسې ايجاد کړي. دغه پيسې په سرو زرو باندي د بدلولو وړتيا نلري بلکي پخپله پخپل ذات کي سره تبادله کيدلای شي . نن ورځ د نړۍ ټولې پيسې دا خاصيت لری .

که تاسو د خپل جيب پيسې وګوری د نوټ په سر باندي ليکل شوي جمله داسي ده چې:
«ددی سند لرونکی ته وعده ورکوی چه دغوشتنی په وخت کي .شل افغانۍ ورکړی»

دا جمله دا معنا لري د شلو افغانيو نوټ يوازي په خپل ذات کي د تبادلې وړتيا لري او له اسمي ارزښت سره په تړاو په نورو توکو باندي د تبادله کولو وړتيا نلري. په دې توګه که چيرته بانکنوټ لرونکی وغواړي په لاس کي شته پيسې بانک ته يوسي او تبادله يې کړي هغه يوازي دومره کولای شي هماغه نوټ بيرته تر لاسه کړي.

د الکترونيکي پيسو منځته راتګ

د کاغذي پيسو د منځته راتلو په بهير کي وليدل شول چې يو لړ عواملو په مستقيمه توګه دې ته زمينه برابروله چې کاغذي پيسې منځته راشي، د الکترونيکي پيسو د منځته راتلو په برخه کي هم يوه مهم دليل ته اشاره کولای شو چې له صنعتي انقلاب څخه عبارت دی او تر ټولو مهمه موضوع يې د سوداګرۍ له نړيوالتوب څخه عبارت دی چې په ترڅ کي يې له بانکي حسابې تيروتنو څخه د مخنيوي او اقتصادي مثمريت په موخه الکترونيکي پيسې له لاندی ډولونو سره منځته راغلې:

۱. د قرض ورکولو کارت يا Debit card: بدهې کارت اعتباري کارت ته ورته کارت دی چې مشتريانو ته د توکو د پير په وخت کي د هغوی له بانکي حساب څخه په مستقيمه توګه د الکترونيکي اسانتيا په مته د توکو د قيمت د ادا کولو وړتيا ورکوي. بدهې کارتونه په هغو ټولو

ځایونو کي د استفادې وړ دې چې تاجران په خپل حساب کي کریډېټ کارتونه قبلوي. نن ورځ د نغدو پیسو په پرتله له دې روش څخه زیاته استفاده کیږي د مثال په توګه کله چې تاسو له کوم پلورنځي څخه شیان اخلی ، خپل بدهې کارت یا ډبټ کارت د ماشین په واسطه مطالعه کوئ او خپل کارت د بانک د حساب په مرکز کي داخلوئ او بټن کیکاژی، په دې صورت کي فوراً ستاسو له حساب څخه خریداري شوي مبالغ کمیژي.

۲. د ارزښــت د ذخیــرې کارتونه: دغه کارتونه د قرض ورکولــو او اعتبار له کارتونو سره ورته دي، یوازینی توپیر په کي دا دې چې د ارزښــت د زیرمه کولو کارتونه د ثابتو اســمي مبالغو د مقدار لرونکي دي .

د ارزښــت د زیرمه کولو په عادي کارتونو کي خریدارې مبالغ له وړاندې د ډالر په ډول مشــخص شوي وي چې لګوونکی (مصرف کوونکي) یې په راتلونکی کي په لګښت رسوي.

د ارزښــت د زیرمه کولو په کارتونو کي تر ټولو مجرب هغه هوشــیار یا شــارټ کارت دی چې د کمپیوټري جیب په توګه کولای شي د اړتیا په وخت کي د خپل بانک له بانکي حساب څخه لازیم رقم مصرف کړي.

هوشــیار کارتونه کولای شي د شــخصې کمپیوتر یا ځآنګړیو تلفونونو له لاري معاملات تر سره کړي. په دې وروستیو کي د ارزښت د زیرمه کولو داسي کارتونه هم معمول شوي دې چې له هیواد نه بهر د کمپیوتر د پروګرام له لاري په استرلیا، کانادا، چین، کالمبیا، دنمارک، فرانسه، ایتالیا، پرتکال، سنګاپور، هسپانیا، تایوان، انګلستان کي هم اړوند معاملات تر سره کړي.

له اړوند پروګرامونو څخه یو یې په لندن کي د موندکس شرکت له لوري ایجاد شــو چې خپل ازمایش یې د ۱۹۹۵ ام کال د انګلســتان د دروین په ســیمه کي پیل کړ. نه یوازي دا چې موندکس هوشیار کارتونه د مصرف کوونکي او پرچون پلور تر منځ د وجه د لیږد یا انتقال اسانتیا برابروي، بلکي دلګوونکی(مصرف کوونکو) او بانکونو ترمنځ هم ورته سهولت مهیا کوي.

۳. نغدې الکترونیکي پیســې: نغدې الکترونیکي پیســې د الکترونیکي پیســو یو ډول دی چې په انترنیټ کی د توکو او خدمتونو د اســتعمال لپــاره کارول کیږي. یو پیرودونکی کولای شي په هغو بانکونو کي چې له انټرنیټ سره وصل دي، د حســاب په پرانســتلو سره الکترونیکي پیســو ته لاره پیــدا کړي او هغه خپل ځان یا خپل حســاب ته انتقال کړي. که چیرته یو مشــتري له الکترونیکي پیسوسره د کوم شي د اخیستلو پریکړه وکړي او له هغو پلورنځیو سره اړیکه ونیسي چې له انترنیټ سره وصل وي او په مشخصه توګه د خریداري کلمه انتخاب کړي ، په پایله کي الکترونیکي پیسې په اتومات ډول د هغه شــخص له کمپیوتر څخه د ســوداګر او هټۍ وال کمپیوتر ته لیږدول کیږي او ســوداګر کولای شي انتقال شــوي وجه د اجناسو له انتقال نه مخکي د مشتري له بانکي حساب څخه تر لاسه کړي.

دلومړي ځل لپاره نغدې الکترونیکي پیسي د هالنډ په یوه شرکت کي تر استفادې لاندي ونیول شوی او د ۱۹۹۵ ام کال د اکتوبر په میاشت کي یې اعلان وکړ چې یاد شوي شرکت کولای شی شخصې کمپیوترونو ته نغدې الکترونیکي پیسې واستوي.

۴. الکترونیکي چکونه: دا چکونه د انټرنیټ استفاده کوونکو ته اجازه ورکوي چې د خپل حساب صورت په مستقیمه توګه د کاغذې چک له استولو پرته پرداخت کړي. په دې صورت کي چک په خپل شخصي کمپیوتر کي لیکل کیږي او بل کس ته استول کیږي چې په خپل نوبت سره بانکي حساب ته استول کیږي. که تر لاسه کوونکی بانک اعلان کړي چې الکترونیکي چکونه درست یا صحیح دي په دې حال کي د استوونکي له بانکي حساب څخه یو مبلغ د تر لا سه کوونکي حساب ته استول کیږي.

بانکداران په دې عقیده دې د الکترونیکي چکونو لګښت د کاغذې چکونو په پرتله ۳/۱ ځله اقتصادي دي. دغې فایدې ته چې په پایله کي یې د لګښتونو کموالی ترلاسه کیږي د زیاتو شرکتونو له لوری ترجیح ورکول کیږي.

الکترونیکي معاملات او په سوداګرۍ کې د هغوی ګټې:

د دې لپآره چې د الکروتونیک په مفهوم باندي و پوهیږو ، غوره ده له تخنیک څخه د استفادې په تړاو د تجارت مطالعه وکړو. په ۱۹ مه پیړۍ کي کولای شو له تخنیک سره په تړاو د تجارت ارزیابې وکړو چې په دې پړاو کي په بشپړه توګه د بیل شکل لرونکی دي. دغه خصلت کولای شو د تولید د ماهیت له مخې په ښه توګه مطالعه کړو ځکه په اقتصاد کي له تولید څخه موخه د ګټې لاسته راوړل دي . د دې موخې لپاره په تجارت کي له پرمختللې تخنیک څخه استفاده کیږي تر څو په خورا کم لګښت سره زیات مفاد تر لاسه شي او په ورته وخت کي د وخت له ضایع کیدلو څخه مخنیوی وشي. د تجارت په ډګر کي د معاملاتو لپاره له کمپیوتر او انټرنیټ څخه استفاده کول لاندې ګټې لري.

۱- امنیت: د اچې له لومړي سر نه د بشر په تاریخ کي د پیسو لیږد را لیږد تر ټولو مهمه ستونزه جوړوي چې امنیتې وضع ا وداسي نورى ستونزی له ځانه سره درلودی چې د تخنیک او علمي پیشرفت له کبله د پیسو د انتقال یا لیږد اسانتیا مساعده شوه چې تر ټولو مهمه وسیله یې له کمپیوتر او انټرنیټ څخه عبارت دي.

۲- سرعت: په دې برخه کي زموږ موخه په ګړندۍ توګه د تجارتي معاملاتو تر سره کولو څخه عبارت دي ځکه په خورا کم وخت کې له انټرنیټ څخه د استفادې له کبله زیات تجارتي معاملات تر سره کیدی شي چې د تجارت دغه ډول نن ورځ نړیوال شکل غوره کړیدی.

۳- آســانتیا او سادګي: کولای شــو دغه ډول ګټې د ورځني تجارت په ساحه کې مطالعه کړو یانې (یعني) له کمپیوتر، انټرنیټ او پرمختللو وســایلو څخه ګټې اخیســتلو په لړ کې په کم وخت کي شــیان او توکی و لیږدولای شــو او په آسانۍ سره د هغوی معادل قیمتونه تادیه کړو. د څو کسانو په ځای کولای شــو د یوه ماشــین په واســطه زیات کار په موثره اندازه تر سره کړي چې دا پخپله د ســادګۍ او اســانتیا څرګندوونکي ده. د یوه بټن په کیکاږلو سره د نړۍ په هر ګوټ کي خپل مورد نظر توکي تر لاسه کړو.

۴- کم لګښت: د اجناسو د تبادلې په برخه کي د کمپیوتر او انترنیت له تخنیک څخه د استفاده کولو په ترڅ کي یوازي برق په مصرف رســیږي نور کوم جنسي او پولي مخارج نه واقع کیږي، نوپه دې اســاس د جنس او پیســو د ارزښــت په برخه کي کوم تغیر نه واقع کیږي او نه کوم کاغذ مصرفیږي او نه یې د لیږد لپاره کومو لګښتونو ته اړتیا لیدله کیږي ، په ورته توګه د وخت له ضایع کیدلو څخه مخنیوی هم د یادوني وړ ګڼل کیږي.

۱. د انســاني تیروتنو کموالی: له ورته سیســتم څخه یوه موخه په پولي محاسباتو کي د تیروتنو له کموالي څخه عبارت ده چې د معاملاتي جنس په برخه کي د هغه معین ادرس او مدرک ټاکي چې د سرګردانۍ لامل نه ګرځي ، نو په دې اساس له کمپیوتر او تخنیک څخه د ګټې اخیستنی په لړ کې د راکړي ورکړي په ټول بهیر کي کومه خطا یا تیر وتنه نه واقع کیږي حتی که چیرته کومه غلطې واقع هم شي په خورا لنډ وخت کي موندل کیدی شي.

۲. د مدیریــت غــوراوی یا موثریت : د مدیریت له بهبود څخــه موخه دا ده چې له کمپیوتر او انترنیټ څخه د اســتفادې کولو په ترڅ کي کولای شــو یو غوره مدیریت منځته راوړو او د تخطې په ترڅ کي له لنډ ځنډ نه وروسته مسؤل مدیر ته اطلاع ورکړه شي . له دغه تخنیک څخه د ګټې اخیســتلو په لړ کی د شایســته ســالاري اصل مراعات کیږي او یوه ســالمه او شفافه رهبري منځته راځي.

۳. لــه پیرودونکــو سره غوره اړیکي : لــه کمپیوتر او انټرنیټ څخه د ګټې اخیســتلو په لړ کی کولای شــو له مشتریانو یا پیرودونکو سره غوره متقابلې اړیکي قایمې کړو. داچې د ورته وسایلو د استعمال په درشل کی کارونه په ګړندۍ توګه تر سره کیږي، نو ددې لپاره کافي وخت موندل کیږي تر څو ورته اړیکې وســاتلای شــو چــې د ورته اقتصادي اړیکو په ترڅ کــې دمفاد زیاتوالی تحقق مومي.

د پیسو ارزښت :

د دې لپاره چې د پیسو په ارزښت باندی بحث وکړو ښه به وي تر یوه ځایه پخپله د ارزښت په

باره کي خبري وکړو او وروسته د هغو عواملو په اړه بحث او څېړنه وکړو چې د پیسو په مفهوم کي نغښتل شوی دي.

پوهیږو چې په یوه جنس کي د رانیولو د قدرت شتون د ارزښت څرګندونه کوي. د ارزښت د لرلو په ترڅ کي یو جنس د تبادلې وړتیا تر لاسه کوي . څنګه چې امتعه پخپله د اقتصادي خواصو لرونکې ده یانې(یعنی) پخپله په یوه بل جنس باندي د بدلولو وړتیا لري، او د انسان ځیني اړتیاوي پوره کولای شي ، نو ســوال مطرح کیږي چې په پیســو کې دغه خواص موندل کیږي او کنه؟، په ځواب کی ویلای شــو چې له کوم قید او شرط پرته په پیســو کي دغه ډول خاصیت شتون لري او په واسطه یې توکي اخیستل کېدی شي، نو په دې اساس په لومړی سر کې ویلای شو چې پیسې په خپل ذات کي یو ډول شی او د ارزښت لرونکې دي.

د پیسو د ارزښت تثبیت او د هغې د عمل کرد ډول د پولی سیاستونو له مهمو مسایلو څخه ګڼل کیږي او کولای شو ارزښت یې د پیسو د داخلي او خارجې ارزښت له مخي تر مطالعې لاندي ونیســو. په بیلابیلو حالاتو کي د پیســو ارزښــت بیاهم متنوعه یا نامساوي دي چې موږ یې د هر یوه په برخه کي لږ ډیر بحث کوو، خو د مقدار او عرضې له مخي د پیسو دوه ډوله ارزښتونه تر مطالعې لاندي نیول کیږي چې په لاندي ډول دي: دپیسو داخلی ارزښت او د پیسو بهرنی ارزښت چې په خپل نوبت سره دغه ارزښتونه په نورو ارزښتونو باندي ویشي:

۱. د پیسو اسمي ارزښت

۲. د پیسو حقیقي ارزښت

۳. د پیسو ذاتي ارزښت

۴. د پیسو اعتباري ارزښت

۵. د پیسو داخلي ارزښت

۶. د پیسو بهرنی ارزښت

۱. د پیســو اســمي ارزښت: دا له هغه ارزښت څخه عبارت دی چې د پیسو د نوم بیانوونکي دی لکه ۱۰-۲۰-۳۰ افغانۍ چې د طلا د مقدار څرګندونه کوي او پیسو ته د مقابل جنس په وړاندي د تبادلې وړتیا یا ځواک ورکوي.

۲. د پیســو حقیقي ارزښت: دا له هغه ارزښــت څخه عبارت دی چې د پیسو د جذب د قدرت څرګندونه کوي یانې(یعنی) په هره اندازه چې د جنس په مقابل کی د پیسو د جذب قدرت زیات وي، په هماغه اندازه د لوړ حقیقې ارزښت لرونکي دي چې د پیسو د دغه حقیقي ارزښت کموالی او زیاتوالي د یوه هېواد د تادیاتو په بیلانس پوري اړه لري. د یوه هېواد د تادیاتو له بیلانس څخه

مقصد د هغه هیواد د صادراتو او وارداتو مطالعه ده او په هره اندازه چې د یوه هیواد واردات زیات وي په هماغه اندازه یې د شیانو او خدمتونو په مقابل کي د پیسو د جذب قدرت زیات وي.

۳. د پیسو ذاتي ارزښت: د اله هغه ارزښت څخه عبارت دی چي له پیسو څخه د انکار په ترڅ کي هم خپل ساتل کیدی شی چې دغه پیښه د ذاتي ارزښت ځرګندونه کوي او په توکو باندي د تبادلي وړتیا لري.

۴. د پیسو اعتباري ارزښت : اعتباري ارزښت له هغه ارزښت څخه عبارت دي چې پیسې یې د یوې معیني ساحې په حدودو کي لري. دغه حقیقت د دولت د شتون نمایندګي کوي چې د اړتیا په ترڅ کي د نورو هیوادونو په اسعارو باندي هم تبادله کیدی شي.

۵. داخلی ارزښت : د پیسو داخلي ارزښت کولای شو له دوو لوریو تر مطالعې لاندي ونیسو.

الف: د عرضه شویو پیسو مجموعه
ب: دتوکو مجموعی مقدار.

د ورته ارزښت د تثبیت په برخه کي مجبوریو د ټولو توکو د مقدار په مقابل کي د ټولو پیسو مقدار وضع کړو او له هغه څخه د پیسو د ارزښت ځرنګوالی استخراج کړو. دا پیښه په ډاګه کوي چې د پیسو د داخلي ارز شت د تثبیت په برخه کي یوازي د پیسو مجموعي مقدار نشي کولای موږ ته قناعت راکړي ، ځکه دا د توکو د مجموعي مقدار ځرنګوالی دی چې د پیسو د ټول ټال مقدار په وړاندي د خپل ځان ارزښت جوړوي

ټول ټال قاعده دا ده چې د پیسو ارزښت له قیمت سره معکوساً متناسب دي یانې(یعنې) که چیرته د پیسو ارزښت زیاتوالی ومومي، قیمتونه کښته کیږي او بر عکس که چیرته د پیسو ارزښت نزول وکړي ، د توکو قیمتونه لوړوالی مومي.

که چیرته ټول ټال مقدار په m د دوران سرعت په v د قیمتونو سطحه په p او د توکو مقدار په t سره قبول کړو، په دې ترڅ کي د قیمتونو د نرخ یا سطح ساده فورمول تر لاسه کولای شو، پداسي ډول چې m.v=pt و پیژنو چې m له p.t/v سره مساوي کیږي . که چیرته و غواړو چې د قیمتونو د نرخ فورمول تر لاسه کړو، کولای شو له یاد شوي فورمول څخه یې په ساده توګه استخراج کړو چې له p=m.v/t څخه عبارت دی، دغه فورمول په حقیقت کي د پیسو دتیوري د اغاز فورمول دی چې وروسته په مفصله توګه وربانديبحث کوو.

۶. د پیسو خارجې اررزښت: دغه ارزښت د داخلي ارزښت په خلاف دی چې پشتیوانه پکې مدنظر نه نیوله کیږي خو د پیسو د خارجي ارزښت په برخه کې پشتیوانه مدنظر نیول کیږي. په دې

ترتیب هر ډول پیسې له خپله ځانه طلایې ارزښت لري چې د پولې سیاست په اصطلاح کي ورته (اسمي ارزښت) ویل کیږي .

د پیسو اسمي ارزښت له هغه اندازه سرو زرو څخه عبارت دی چې یو هیواد یې د خپلې اقتصادي ورتیا او ځواک له مخي د پیسو په نړیوال وجهې صندوق یا I. M. F کي ثبت کوي.. د پسو طلایې تعریف په لاندي ډول دي.

د پیسو طلایې تعریف له هغه مقدرا طلا څخه عبارت دی چې په I. M. F کی ثبت شوي وي. په پورته بحث کي و ویل شول چې هر هیواد د خپلو اقتصادي سیاستونو او ځواک له مخي د خپلو پیسو ارزښت د ځانګړو موخو د لاسته راوړلو په موخه د طلا د مقدار په واسطه تثبیت کوي.

د نړۍ تر ټولو ارزښتمني پیسې ډالر دي یانې(یعنې) چې د یوه واحد طلایې تعریف یې ۰،۸۸۸۶۷۱ گرام سره زر دي چې د افغاني پیسو په مقابل کي د ۰،۰۰۰۲۲۲ گرامه طلایې تعریف لرونکي دي.

د تادیاتو بیلانس هم د پیسو د خارجې ارزښت په برخه کي قوي تاثیرات لري. که چیرته د تادیاتو بیلانس مثبت شکل ولري ، دا معنا پیاده کوی چې هیواد ته زیاته طلا او بهرنی اسعار د ننه شویدي او د هغوی په واسطه دپیسو داخلي ارزښت تقویه شویدی او بر عکس دهغې دا معنا ورکوی چې ګواکي له هیواد نه په زیاته پیمانه سره زر او باندني اسعار وتلی دي او یا کیدی شي دغه حالت پآنګي اچوني ته د زمینې برابریدلو په معنا واخیستله شي.

۳-۵ د پیسو د مقدار له مخې د هغوی د ارزښت د تثبیت میتود.

لکه مخکي چې هم ورنه یادونه وشوه چې m.v=pt دی،چې په دې ځای کي m د پیسو له مقدرا vد پیسو د دوران له سرعت، p د تولید شویو شیانو له قیمت او T د شیانو له مقدرا څخه عبارت دي. که و غواړو د M له مخي د پیسو ارزښت تثبیت کړو، د پیسو د دوران د ثبات په ترڅ کي لرلای شو چې M=P.T همدا شان پایله تر لاسه کوو چې ارزښتونه او قیمتونه یو له بل سره معکوساً متناسب دي .

د ریاضې له مخې کولای شو دغه موضوع په لاندي ډول ولیکو.

P=M/T د دې لپاره چې پوه شو V=T/M.

د دې لپاره چې قېمتونه او ارزښتونه یو تر بله معکوسه اړیکه لري ، نو اوس که چیرته د پیسو ټول ټال مقدرا یعني M د Mo په اندازه زیاتوالی وکړي د پیسو په مقدار کي د ارزښت کوم ډول بدلون منځته راځي ، وګورئ چې د د ریاضې له مخي څه ډول تصور کیږي.

To/Mo=V۰ .... ۱

۲.........Vt=To/Mo+ M

که چیرته له دوهم فرمول څخه لمړنی فرمول تفریق کړو لرلای شو چې

کــه =(V= Vt- Vo =To/Mo+   M –To/Mo=To-Mo-To(Mo+ M)/ Mo(Mo+ M
(To*Mo-To*Mo-To* M/ Mo(Mo+ M

بناء لرلای شو چې   ۳ ....(v = - To* M /Mo(Mo+ M

د موضوع د وضاحت په موخه لاندي مثال ته پام وکړئ:

مثلاً: د پیسو مجموعي مقدار ۲۰۰ ملیارده او دهغوی په مقابل کي د شیانو مقدرا ۲۰۰ ملیارده دی، نو که چیرت، د پیسو مجموعي مقدرا د ۲۰ ملیارد په اندازه زیات شي ، د ارزښت بدلون به د فرمول مطابق په لاندي ډول وي:

(M +M۰)M / M۰ *V = -T۰

V -۲۰۰*۲۰~ ۲۰۰(۲۰۰+۲۰) = -۴۰۰۰~ ۴۴۰۰۰ او کــه وغــواړو فیصدې یې تر لاســه کړو ، نو لرلای شو چې -۹. ۰۹٪

دپیسو له ارزښت سره په تړاو له پورتني مثال څخه د اپآیله تر لاسه کیږي چې د توکو په مورد کې د پیسو د دوران سرعت ۹. -۰۹٪- دی. د منفې حالت در لودل د دې ښودنه کوي چې د تولید شــویو توکو د دوران سرعت ۱۰۰٪ دی او -۹. ۰۹٪ د دې ښــودنه کوي چې د ۲۰۰ ملیارد افغانیو په مقدرا له ۱۰۰٪ تولید شــویو شــیانو څخه -۹. ۰۹٪ شــیانو ته دوران نشي ورکولای اویوازي ۲۰۰ ملیارده افغانۍ کولای شي ۰. ۹۱٪ تولید شویو شیانو ته دوران ورکړي.

نو نتیجه تر لاســه کوو چې زموږ پیســې دخارجې اسعارو په مقابل کي کم ارزښت لري او د خارجې اسعارو په مقابل کي د هغوی ښکته والی په بازار کي دقیمتونو د ودې څرګندونه کوي.

په دریم نمبر فرمول کي د پیسو د لیږوالي په ترڅ کي برعکس مطلب لیدل کیږي او مثبت حالت تر لاسه کیږي او ټول پورتني مطالب خپل ځانته معکوس شکل اختیاروي .

۶-۳ د پیسو د مقدار په اړه د پوهانو نظرونه:

د پیسو د مقدار تیوري: د پیسو د مقدار تیوري په لومړی سر کې د مرکانتلیستي مکتب د لاروي ،فرانســوي پوه J. boden له لوري منځته راغله خو کلاســیک امریکایې او انګلسي پوهان هر یو فیشر او دیویډ ریکاردو د پیسو د مقدار د تیوري اصلي بنسټ ایښودونکي ګڼل کیږي.

د ډیویــډ ریکارډو نظریات: ډیویډ ریکارډو د پیســو د مقدرا د تیوري بنســټ ایښــودونکی او د کلاسیک مکتب مشهور پوهان ګڼل کیږي. هغه عقیده درلوده چې پیسې باید سل فیصده د طلا پشتیوانه ولري.

د هغه په عقیده پیسې یوازې د تبادلې وسیله دي او له دې پرته یې د پیسو بله دنده په رسمیت نه پیژندله ، د ریکارډو په آند د قیمتونو لوړوالی او ټیټوالی چې په مجموع کي د پیسو د مقدار د بدلون له امله منځته راځي یانې قیمتونه د پیسو د تغیر تابع دي. ریکاردو د لومړي ځل لپاره د M=P.T په ډول د پیسو د مقدار فرمول منځته راوړ او د همدې فرمول په مرسته یې وکړای شول د قیمتونو فرمول هم ترلاسه کړي یانې P= M/T . په دې صورت کي ریکاردو د قیمتونو دسطح د ثبات په موخه د پیسو د ټول ټال مقدرا په واسطه له نورو ټولو عواملو څخه صرف نظر وکړ او پورتنی فرمول یې د ټولو پوښتنو حل و باله چې پورتنی فرمول د نړیوال تجارت په ډګر کي د هیوادونو تر منځ هم صدق کوي . په دې ترتیب د هیواد په داخل کي د طلا د زیاتوالي په ترخ کې د توکو په مقابل کې قیمتونه کمیږي او په نتیجه کې یې صادرات لوړیږي ، او بهرنیان په ارزانه توګه توکي تر لاسه کوي ، برعکس که چیرته په هیواد کې د توکو قېمتونه لوړ شي نو دغه پیښه واردات تشویق کوي او بهرنیان په لوړ نرخ سره په هېواد باندې توکي پلورلای شي. دغه پېښه تر هغه وخته زیاتوالی مومي تر څو چې صاردات ورو ، ورووصعودي سیر او واردات ورو ، ورو نزولی سیر خپل کړي تر څو د تعادل نقطه منځته راشي.

په دې توګه لیدل کیږي چې د وراداتو د زیاتوالی په ترخ کي له بهرنیو هیوادو څخه هیواد ته زیات توکي راوړل کیږي او په پایله کي یې صادرات کمیژي او هیواد ته په کمه اندازه طلا وراديژي. دغه پیښه د دې لامل ګرزي تر څو د تعادل حالت له منځه ولاړ شي ، د عدم تعادل دغه حالت هغه وخت منځته راځي چې صادرات زیاتوالی وکړي او د صادراتو کموالی د تعادل تر نقطې پوري دوام کوي.

د فیشر نظریات (۱۸۷۰- ۱۹۴۷): امریکایې پوهان فیشر د (د پیسو د رانیولو قدرت) په نامه خپل کتاب کي د ریکاردو نظریات بشپړ کړل او هغه د پیسو د مقدار د تیوري د بشپړ فورمول د وړاندي کوونکي په صفت و پیژندل شو، خو تر دغه پوه د مخه د J. Stmill په نامه یوه بل فرانسوي عالم چې د ډیویډریکارډو له طرفدارانو او د سیاسي اقتصاد د اصولو په نامه دیوه کتاب لیکوال هم دی د (۱۸۰۶- ۱۸۷۳) تر منځ یې ژوند درلود د پیسو د مقدرا د تیوري په فرمول باندې یې کار کړیدی. Stmill عقیده درلوده چې د پیسو د ټول ټال مقدار تر څنګه د پیسو د دوران سرعت هم اساسي رول لري. د پیسو د دروان سرعت د اقتصادي او حقوقې واحدونو تر منځ د یو واحد پیسو د ګردش له دفعاتو څخه عبارت دی.

فیشر د استیمل له نظریاتو څخه په استفادې سره په دې باوري شو چې د پیسو له ټول ټال مقدرا سره په څنګ کي په فزیکی ډول د چیک په ډول دفتري یا تحریري پیسي هم د پیسو په ټول ټال مقدرا باندي تاثیر اچوي. نوموړی په دې عقیده شو چې دفتري پیسې د فزیکي پیسو په څیر د دوران د سرعت لرونکي دي.

فیشر د پیسو ټول ټال مقدار په M، د پیسو د دوران سرعت په V، د تحریري پیسو مقدار په Ḿ او د پیسو د دوران سرعت په v́ سره وښود چې په مجموع کې یې د پیسو د مقدرا د تیوري تر ټولو بشپړ فرمول منځته راوړ.

یعنی $MV+MV= P*T$ ۱

په دې ځای کې دوه نقطې خورا اهمیت لري

د پیسو د دوران سرعت ثابت فرض شویدی.

تحریري پیسې د حقیقې پیسو په اساس ایجاد کیږي. دفتري پیسې حقیقې پیسې دي. نو ویل کیږي چې تحریري پیسې او د پیسو د دوران د سرعت ثابت ساتل د پیسو د مقدار د تیورى د تفکر اساسي برخي دي . د موضوع د وضاحت په موخه لاندې مثال ته پام وکړئ:

فرضاً که د یوه هېواد تجارت د دوران له مخي ۵۰۰ افغانۍ‌وي او د ورته دوران د ساتلو په موخه د اړوند تجارت شرکت د ۵۰ میلیونه افغانیو په ساتلو باندي مجبور وي ، اوس د یاد شوي شرکت د تجارت د پیسو دوران دوه چنده یعنې ۱۰۰ میلیونه افغانۍ تثبیت کیږي. د پیسو د مقدار د تیوري د اصل له قبلولو سره ، باید د اړوند شرکت د تجارت د پیسو د دوران ساتلو په موخه ۱۰۰ میلیونه افغانۍ یانې ۱۰٪ قبولي شي ، لیدل کیږي چې د پیسو د دوران د سرعت د ثبات له ډاډ سره سره کله چې د تجارتې شرکت د پیسو دوران زیاتوالې وکړي، د ساتل شویو پیسو مقدار هم دوه چنده یانې له ۵۰ میلیون څخه ۱۰۰میلیونو ته زیاتوالی مومي. همدا شان لیدل کیږي چې د دفتري پیسو ټول ټال مقدار هم فرض شوی دی چې له حقیقې پیسو سره ۱۰۰٪ متناسب زیاتوالی کوي.

د پیسو د مقدرا تیورى هم د نورو هغو په څېر د پوهانو تر زیاتو نیوکو لاندې راغلي چې دغه نیوکې یا انتقادات په ځانګړی توګه د(البرت افتاؤن ،او ناګاروه) په نامه د دوو فرانسوي علماؤ له لوري مطرح شویدي.

د پیسو د مقدار په تیوري باندې نیوکې:

۱. د پیسو د مقدرا په تیوري باندي د افتالیون نیوکې له دوو لوریو مطرح شوېدي.

الف: کولای شو د پیسو مقدار د هغوی د جوړښت له مخې مطالعه کړو.
ب: هغه عوامل چې په خپلواکه توګه له وړاندي شوي فرمول څخه عمل کوي.

الف: افتالیون عقیده درلوده چې د دوران قبول شوي سرعت په ثابته توګه د پیسو دمقدار د تیوري له لوري غیر منطقي بریښي. دی ددغې نیوکي د ثبوت لپاره له پخواني مثال څخه یادونه کوي.

که تجارتي دوران ۱۰۰٪ زیاتوالي وکړي ، نشـو کولای قناعت وکړو چې د پیسـو سرعت هم د تجارتي دوران د زیاتوالي په څیر زیاتوالی کړیده. په پخواني مثال کي چې د پیسو د دوران سرعت ۱۰ فرض شـوی وو، د تجارتي دوران له زیاتوالي سره ممکن د پیسـو د دوران سرعت د ۱۵ او یا ۱۹ عدد وښېي، له همدې کبله نشو کولای د فیشر له لوري د وړاندي شوي فرمول MV+MV=P*T په صحت باندي باور ولرو.

ب: د پیسو ټول ټال مقدار یانې حقیقي او دفتري پیسې کولای شي د پیسو د مقدار د تیوري په څیر عمل وکړي ، ځکه د دې نظر خلاف چې تصور یې کاوه، دفتري پیسـې له فزیکي پیسـو سره ۱۰۰ ٪ متناسبې دي، منځته راځي ، عمل کوي او دفتري پیسې کولای شي د فزیکي پیسو په پرتله زیاتوالی یا کموالی وکړي. دغه امر هم په ډاګه کوي چې د پیسـو د مقدار ورکولو شـوي فرمول د کار وړ ندي.

د انتالیون له نظره مسـتقل عوامل هم کولای شـی د پیسـو د مقدار په وړاندي شوي فرمول باندي اثرات وغورځوي. د مثال په توګه د ځیني پدېدو اثرات کولایشی په لومړي پړاو کي قېمتونو ته بدلون ورکړي ، مثلاً د نرخونو د لوړوالي په ترڅ کي د پیسو د ټول ټال مقدار زیاتوالی ایجابیژي ، پـه ۱۳۵۷ ام ه ش، کال کـي زموږ په هیواد کي هم ورته پدېده منځته راغلي وه یانې په دې کال کې د جګړي د را منځته کیدلو له کبله د ښار اړیکي وشلیدې او قیمتونو لوړوالی وموند، دولت ددې لپاره چې د د قیمتونو د لوړوالي په تناسـب د معاش د سـطح له نزول څخه مخنیوی وکړي ، په لومړی سر کي د نظامي منصوبینو معاشات لوړ کړل او وروسته یې د دولت د کارمندانو مزد او معاش ته زیاتوالی ورکړ. له مثال څخه په ډاګه کیږي چې په لومړی پړاو کي پرته لدې چې په لومړی پړاو کې پرته له هغه چې په جنګ کې ده پیسـو په مجموعې کې ډیر توپیر راشي قیمتونه پـه جنک کې چې خپله یو ټولنیـزه پدیده ده بدلون یا توپیر نه منونکـی دي. او دقیم (نرخونو) دسـطحې لوړوالی د دې باعث شـو چې د پیسو ټول ټال مقدار زیات شي. چې په پایله کې دپیسو د تیوری په اندازه برعکس نسبت راشي.

د ناګارو نظریات: ناګارو په خپلو نظریاتو کي د کینز نظریات خپل اساس ګرځولي او مخالفه عقیده لري چې بازار ته نشر شـوي ټولي پیسـې سره اوړي، را اوړي او په مقابل کي یې تولیدات هم ورته لوبه کوي، بلکي په دې عقیده وه چې ټولي پیسې د دولت له لوري ساتل کیږي او یا زیرمه کیږي ، د مثال په توګه که چیرته د پیسو ټول ټال مقدار ۲۰۰ میلیونه فرض کړو، ۱۸۰ میلیونه یې بازار ته وړاندي کیږي او پاتي ۲۰ میلیونه یې زخیره کیږي، په مقابل کي یې توکي هم له ورته قانون څخه برخورداره دي له همدې کبله ناګارو د پایلې اصل ته رسیږي.

- کله چې د پیسو ټول ټال مقدار بدلون وکړي او د هغه متناسب د توکو ټول ټال مقدار هم بدلون وکړي، د قیمت په سطحه کي کوم بدلون نه راځي.

- که چیره د پیسو په ټول ټال مقدار کی زیاتوالی ولیدل شي ، زیات شوی مقدار بازارته نه واردیږي ، نو بیا هم د قیمتونو په سطحه کي بدلون نه لیدل کیږي.
- د توکــو د بدلــون د ثبات او پیســو د ټول ټال مقدار د زیاتوالي پــه ترڅ کي د قیمتونو سطحه بدلون کولای شي.

ددریم څپرکی دمطالبو لنډیز :

د بانکنوټونــو تکامــل، له تکنالوژي او تخنیک څخه د تبادلې او تجارت په ډګر کي اســتفاده کول، د پیسو د دوران سرعت، له اقتصادي عواملو سره د هغوی تړاو، په دې اړه د علماؤ نظریات او داسي نور د ددې څپرکی له مهمو موضوعاتو څخه ګڼل کیږي.

همدا شان د څپرکي په اوږدو کي د ځیني مفاهیمو له مطالعې نه و پوهیدو چې په ټولنه کي د پیسو د مقدار زیاتوالی یا کموالي په نرخونو ، مزد او معاش باندي څه اغیز شیندي.

همدا شــان یادونه وشــوه چې د تکنالوژي په برخه کی د بشر لاســته راوړني خورا زیاتي او پراخي دي نو نه یوازي په خدماتو کی ترې استفاده شویده بلکي په اقتصادي ساحاتو کي هم ګټه تري اخیستل شویده.

د یوه بیل نظر په توګه مو مطالعه کړه، په هره اندازه چې د پیسو د دوران سرعت زیات وي په هماغه اندازه یې د جذب قدرت زیاتیږي او د سرمایې د جوړښــت ســبب ګرځي چې د سرمایې جوړښت په خپل سر په ټولنه کی د عرضې او تقاضا دزیاتوالي لامل ګرزي چې دغه اقتصادي عوامل د ټولني په اقتصادي ، اجتماعي او سیاسي ساحاتو باندي هر اړخیز تاثیرات لري .

د درېیم څپرکی پوښتني:

۱. څو ډوله الکترونیکي پیسې پیژنئ؟

۲ .د پیسو د ارزښت د تثبیت په برخه کي څه معلومات لرئ، له اقتصادي لحاضه یې واضیح کړئ؟

۳ .د پیسو د حجم په برخه کی څه معلومات لرئ؟

۴ .که چیرته د پیسو مقدار زیاتوالی وکړي ، دفورمول له مخي یې په ټولنه کي د دوران سرعت تثبیت کړئ؟

۵ .د پیسو د دوران د سرعت زیاتوالی او کموالی سره مقایسه کړئ؟

۶ .د پیسو د داخلي او خارجې ارزښت په هکله معلومات ورکړئ؟

۷ .د پیسو رسمي ارزښت بیان کړئ؟

۸ .دپیسو حقیقې ارزښت واضیح کړئ؟

انفلاسیون او مالي با زارونه

ټولیزه موخه:
د انفلاسیون ماهیت او مفهوم او تعریف

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې له محصلینو څخه هیله کیږي چې:

۱. انفلاسیون وپیژني
۲. د انفلاسیون ډولونه او په ټولنه کې د هغه مثبت او منفي تاثیرات توضیح کړای شي.
۳. په اقتصادي معاملاتو کې د انفلاسیون تاثیر و پیژني
۴. د انفلاسیون ډولونه واضیح کړای شي.

د څلــورم څپرکی په لومړیو کې غوره ده چې د انفلاســیون پــه اړه بحث وکړو او د معنا او مفهوم له مخې مطالعه شي. د مفهوم او معنا له مخې د انفلاسیون د مطالعې اصطلاح د قیمت او ارزښــت له نقطه نظره د پوهانو له لوري د انفلاسیون د مطالعې مفهوم پیاده کوي په داسي حال کې چې ځیني نور پوهان انفلاســیون د هغه د ځــواک او قدرت له دیدگاه څخه مطالعه کوي، په دې معنا چې انفلاســیون د اقتصادي توکو د قیمت د لوړوالي او پیســو د ارزښت د کموالي په توګه پیژندل کیږي.

لکه څنګه چې پوهېږو د قیمتونو لوړوالی د انفلاسیوني خصوصیاتو له ډلي څخه شمیرل کیږي، په عین حال کې غوره ده چې له یو لړ اقتصادي اصطلاحاتو څخه اســتقاده وشي چې له عرضې او تقاضا سره په تړاو د انفلاســیون واقعې معنا افاده کوي یانې که چیرته د تقاضا تر کچې زیاتي پیسې عرضه شي انفلاسیوني حالت منځته راځي.
انفلاســیون د مجموعي عرضې او تقاضا تر منځ د تناســب له داسي نشتوالي څخه عبارت دی چې د عرضې مقدار د هغې د تقاضا په پرتله زیات وي.

کــه چیرتــه د تعــادل دغه الغا د مجموعي تقاضا په نفع وي نو د پیســو د ارزښــت د کموالي او قیمتونو د لوړوالي ، بیکاري د زیاتوالي او داسي نورو په څیرد انفلاسیوني خصوصیات ایجادوي.
دا چې د انفلاســیون محل او مکان ولیږوو چې پــه لومړی قدم کي په کومو محلاتو او ځایونو کي بــروز کوي او وروســته په څه ډول ټول اقتصاد په بر کې نیــسي ، دغه محلات او ځایونه د مالې بازارونو تر عنوان لاندي مطالعه کولای شــو ، ځکه انفلاســیوني حــرکات له همدې ځآی څخه پیل کیږي. مالې بازارونو په عمده توګه لنډمهاله ګڼل کیږي ځکه دا ډول بازارونه د پیســو د ارزښــت د بدلون له مخي د نوســان په حالت کي دي. نو په دې اســاس دغه ډول بازارونه د ارزښــت له تبادلــې سره پــه تړاو له ۲۴ ســاعتونو څخه، تر ۳ میاشــتو پوري تعین شــویدي چې دغه تغیرات د مــزد او معاشــاتو په ســاحه ، د بودجې کسر او لنډ مهاله خریداري پــه بر کې نیسي چې په لږ وخت کي زیاتې ســتونزې منځته راوړی شي او د مالي بازارونو په واســطه له منځه وړل کیږي، او تولیدي موسســات د تولید له مخې تر زیات تاثیر لاندي راولي ، ځکه دغه موسســات همېشه له مستقیمې او غیر مستقیمې تبادلې سره سرو کار لري او د دغو تبادلاتو ارزښت همېشه د پیسو له مخېسنجول کیږي او په دې اساس د اقتصادي نوساناتو د بروز سبب ګر زي چې همدغه اقتصادي نوســانات د بودجې د کسر لامل هم ګرځي او د مزد او معاشــاتو په سطحه باندې مستقیم تاثیر لري ، حتي د افرادو د حقیقي او اسمي عاید د بدلون لامل ګرځیدی شي.
د پرانســوا پیرو په نامه فرانســوي عالم مالې بازارونه دا ډول تعریف کوي: مالي بازار له هغه ځای څخه عبارت دی چې اقتصادي واحدونه پکښې د قېمتي او راقو په څېر د ځینې اقتصادي ارزښتونو په مقابل کي معامله کیږي.

د انفلاسیون دمخنیوي لاري چاري.

د انفلاسیون ضد سیاستونه په دریو برخو ویشل شویدي :

۱- پولي سیاستونه

۲- مالی سیاستونه

۳- مستقیم کنترول

۱. پولی سیاستونه : د دولت له لوري د بانکي سود د بیو د لوړوالي او د ازاد بازار د عملیاتو له لاري د پیســو د عرضې مهار کول او کنترول د انفلاســیون د مخنیوي غوره چاره ګڼل کیږي. لدې لاري د پیســو عرضه کموالی مومي . که چیرته دولت د قرضې د اوراقو په پلور باندي لاس پوري کــړي ، د تجــارتي بانکونو نغدې زیرمي کموالی مومي ،ځکه د تجــارتي بانکونو له لاري په تولیدې ســاحاتو کي کموالی راځي . که چیرته دولت د ازاد بازار د عملیاتو له لاري اوراق و پلوري ، دغه کړنــه هــم ورته اثرات په ځای پریږدي . د سرمایه ګذاري د ګټــي د نرخ د زیاتوالي له لارې هم د پیســو عرضه کمېدلای شي چې د ټولي تقاضا حد را کښــته کوي . د ګټې د نرخ زیاتوالی او د پیسو

د عرضې کموالی عملاً پولي تقاضا کموي خو د سرعت او میزان اثرات یې نه پیژندل کیږي.

په انګلستان کي له دوهم نړیوال جنګ نه وروسته د پولې سیاستونو دوره تر ټاکلي موخې هم زیاته طولاني شوه او اړوند پولي سیاستونه په اوږده موده کي موفق شول . څنګه چې د پولې عرضې تغیرات نشي کولای له کافې سرعت او لنډ مهاله نوساناتو سره په اقتصاد کي عمل وکړي ، په دې اساس طولاني یا اوږده موده ورته مناسبه ده.

۲- مالي سیاستونه : که فرض کړو چې یوازی تقاضا زیاته شویده چې انفلاسیون یې منځته راوړي نو د تقاضا د کموالي په واسطه هم انفلاسیون مهارا و کنترول کولای شو. مجموعي تقاضا د دولتي تقاضا او خصوصي برخې له مخارجو څخه جوړې شوې دي، شدید انفلاسیون هغه مهال منځته راځي چې دولتي مخارج د پیسو د ایجاد په واسطه تامین شي نو په دې اساس ویل کیږي چې د دولت متعادله بودجه په دې برخه کي د دولت له غوره سیاستونو څخه شمیرل کیږي. د دې فرضیې لامل دا دې چې په عمومي توګه د دولت د بودجې کسر د انفلاسیون معنا ورکوي او د بودجې کسر د پیسو د عرضې په واسطه تامین کیږي.

دوهمه مسله دا دی چې په عمومي توګه د دولت مخارج غیر مولد دي او په بدل کي یې کوم عواید نه تر لاسه کیږي، مثلاً د نظامي مخارجو په مقابل کي کوم پولي درآمد نه تر لاسه کیږي، نو په دې اساس د قیمتونو زیاتوالي د انفلاسیو قاصد ګڼل کیږي چې د د دفاعې لګښتونو په څیر د غیر مولده لګښتونو د کموالي وړاندیز کوي. د ورته لګښتونو زیاتوالي د قیمتونو د ثبات هلې ځلې له خنډ سره مخ کوي خو له بله لوري د دولتي مخارجو کموالی هم نه شونی کیږي ، په دې برسیره د زده کړې، روغتیایې پرمختګ او داسي نورو په څیر د دولت زیات مخارج په ورځني اقتصاد کي ضروري مخارج ګڼل کیږي.

په کلي توګه دولتي مخارج په ټولنه کي د اشتغال د حفظ په برخه کي خورا مهم رول لري. په دې برسیره د دولتي لګښتونو د کنترول تر څنګ ټولنیز او سیاسي مسایل هم په دې برخه کي مهم رول لري چې په دې توګه د مالیاتو زیاتوالی د مجموعي تقاضا د کموالي په برخه کي یوه مهمه وسیله ګڼل کیږي ، خو دولتي لګښت یوازي له مالیاتو څخه نشي تامین کیدی ، که چیرته د دولت اضافې مخارج د مالیاتو په واسطه تامین کیدی شی نو پکار دی چې دوو پوښتنو ته ځواب و ویل شي.

لومړی دا چې باید تر کومه بریده د خصوصي برخې لګښت او تر کومه بریده د خصوصي برخي پانګونه کموالی و مومي او د دې موخي لپاره له کوم روش او میتود څخه استفاده وشي.

پــه درآمد باندي مالیات وضع کول او په انتقــالي پرداختونو کي بدلون را منځته کول تر یوه حده د خود کار متعادل رول لوبولای شي ، د قیمت او مالیاتو د زیاتوالي په واسطه د درآمد لویه برخه

برداشت کیږي ، خو اتوماتیک متعادل په صنعتي اقتصاد کي د تقاضا د نوساناتو مقابله نشي کولای او نشي کولای اضافې تقاضا او د انفلاسیون مشکلات له منځه یوسي خو مسله بیا هم دومره ساده نه ده د نرخونو اومالیاتو زیاتوالی د کار او فعالیت انګیزه تر تاثیر لاندې راولي او په اوږده مهال کې د اقتصادي ودي نرخ کموي . د لګښت د کموالي لپاره کولای شو له غیر مستقیمو مالیاتو څخه هم استفاده وکړو. په شیانو باندی د مالیاتو د وضع کولو په صورت کي ممکن د اقتصاد په یوه ځانګړي برخه کي هغه اضافې تقاضا محدوده کړل شي چې محدود کېدل یې اړین وي.

۳-د قیمت او درآمد د کنترول مستقیم سیاست:

کله چې مالي پولي سیاستونه و نکړای شي په موثره توګه د انفلاسیون مخنیوی وکړي ، ځیني دولتونه له ورته سیاستونو څخه استفاده دکوي .

د دې سیاست له مخي دولت موخه ټاکي چې په اقتصاد کي د مزد زیاتوالی نشي کولای تر ګټه زیات شي، په دې اساس د مزد کنترول هم کولای شي د تولید د لګښت د کنترول له لاري د انفلاسیون له بدو اثراتو څخه مخنیوی وکړي او د کارګرانو د مزد د کنترول له لاري د توکو لپاره ثابت نرخ وساتي.

د انفلاسیون د منځته راتګ علتونه او ډولونه:

دا چې د پیسو د زیاتې عرضې له کبله د توکو د قیمتونو لوړوالی د انفلاسیون مفهوم افاده کوي ، نو په ټولنه کی د پیسو دزیاتوالي علتونه په لاندي ډول دي:

۱. په هېواد کې جګړه
۲. د تولید شویو توکیو به مورد کې د توکو د تقاضا زیاتوالی
۳. د غیر اقتصادي پانګونې منځته راوړل
۴. د تادیایو د بیلانس له منځه تلل
۵. د هیواد له پولو نه ها خوا د هیواد د اتباعو فعالیت
۶. د زخیري په توګه له خلکو سره د مبالغو باقي پاتې کیدل.

۱- دجګړي له کبله دهیواد داقتصادي، سیاسي اوټولنیزي اوضاع بدلون : دا چې جګړه پخپله په اقتصادي ، سیاسي او ټولنیزه ساحه کي یوه بده پدیده ګڼل کیږي چې په پآیله کي یې ټول ګټور نهادونه له منځه ځي او وضعیت په پشپړه توګه ګډوډیږي او بلاخیره د دولت مصارف په هره برخه کي زیاتیږي او اقتصادي نهادونه یې په ټپه دریږي . د جګړي په ترځ کي دولت مجبوریږي چې د خپلو خساراتو د جبران په موخه پیسې نشر کړي چې په پآیله کي یې قیمتونه لوړیږي او په ټولنه کي د انفلاسیون اثرات منځته راځي او کوم کسان چې ثابت عواید لري، له ورته اوضاع څخه متاثره کیږي.

۲. د تولید شوو توکو په وړاندي د هغوی د تقاضا زیاتوالی: دغه عوامل له دوو لارو په ټولنه کی د انفلاسیون لامل گرځي . الف: د دولت د مصارفو د زیاتوالي له کبله چې د بودجې له کسر سره مخ کیدل او له همدې کبله د نویو پیسو نشر کیدلو ته اړیستل چې د دغو نشر شویو پیسو له کبله قیمتونه لوړیږي. له بله لوری د دولت د لگښتونو د لوړوالي له کبله هم په ټولنه کي زیاتې پیسې خورېږي او د پیسو د ارزښت د رالوېدلو لامل گرځي چې په پایله کې یې انفلاسیون منځته راځي.

۳. په اقتصادي او غیر اقتصادي ساحاتو کي پانگه اچونه: په یوه ټولنه کي پانگونه په دوو ډولونو ترسره کیدلای شی چې یوه ته یې بشپړه او بل ته یې نیمگړی پآنگه اچونه ویل کیږي . بشپړ یا کامل شکل یې هغه دی چې د پانگونې له تر سره کولو وروسته له هغه مدرک څخه یو کټه او اقتصادي گټې هم تر لاسه شي ، نیمگړي پانگونه هغه شکل ته ویل کیږي چې په استهلاکي ساحاتو کي تر سره شي چې د نوي تقاضا د را پورته کیدلو لامل گرزي او په ټولنه کي د انفلاسیون اثرات را منځته کوي.

۴. د تادیاتو د بیلانس له منځه تلل: دتادیاتو له بیلانس څخه زموږ موخه په یوه هیواد کی د صادراتو او وارداتو تر منځ له تعادل یا انډول څخه عبارت ده. کله چې د صادراتواو وارداتو تر منځ توازن یا انډول له منځه ولاړ شي او د صادراتو په پرتله د هیواد د وراداتو کچه لوړه شي په دې ترڅ کي هیواد ته زیات اموال داخلیږي او د بهرنیو اسعارو په وړاندي کښته کیږي چې په ټولنه کي د انفلاسیون لامل گرځي.

۵. مهاجرتونه د انفلاسیون د عواملو په توگه : یوه هیواد ته د مهاجرتونو کول هم دانفلاسیون له یو لړ عواملوڅخه گڼل کیږي چې د هیواد امنیتې وضع او یا د اشتغال پدېده یا د کار نشتوالی یې مهم رول لري او یا پخپله د یوه هیواد اقتصادي وضع ده چې په ټولنه کي د مهاجرتونو لامل گرځي. پخپله انسان د تولید او عاید ایجاد گر گڼل کیږي کله چې هغوی له مهاجرت څخه را ستانه شي په څنگ کي ټولني ته یوه اندازه پیسې هم ورسره راځي او د دزیاتوپیسو د عرضې لامل گرځي او په ټولنه کي د انفلاسیوني اثراتو د ایجاد لامل گرزي.

۶. له خلکو سره اضافي پیسې: له دې جملې څخه موخه دا دی کله چې بانکي فعالیتونه په سمه توگه ترسره کیږي او د خلکو په زړونو کي د بانکونو په وړاندي یو تضمین شتون ونلري، زیات خلک خپلې پیسې له خپل ځان سره ساتي او په بانکونو کي یې نه جمع کوي. او یا د ا چې د زېرمه شویو پیسو په مقابل کی گټه او جوایز ونلري چې دغه پیښه هم دقیمتونو د لوړوالي سبب گرزي او د قیمتونو لوړوالی پخپله د یوه انفلاسیونی حالت ښودونکی دی.

د انفلاسیون ډولونه:

د انفلا سیون ډولونه په لاندې ډول مطالعه کولای شو:

۱- د زیاتې تقاضا له کبله انفلاسیون یا (Excess Dumont Inflation):

که چېرته د قېمتونو صعود یا لوړوالی داسې وي چې مجموعي تقاضا ته په ګړندۍ توګه زیاتوالی ورکړي ، د تولید مقدار هم زیاتوالی مومي. د کامل استخدام په ترخ کې د تقاضا دغه ډول ګړندی زیاتوالی د انفلاسیون لامل ګرځي.

۲- مضمن انفلاسیون (chronic Inflation): دا هغه انفلالسیون ته ویل کیږي چې شدیداً عمیق وي او د حل لاره یې ستونزمنه وي.

۳-د تمام شد قیمت له کبله د انفلاسیون فشارقیمت یا(Cost Push Inflation): د تولید د عواملولوړوالی چې پایله یې د قیمتونو د لوړوالی لامل ګرزي.

۴- اعتباری انفلاسیون (Credit Inflation): دغه ډول انفلاسیون د بانکي سیستم یا نورو کریډیټي واحدونو له لوري د نامطلوب کریډیټ د زیاتوالی له کبله منځته راځي.

۵- خود افزا انفلاسیون یا (Creeping Inflation): دغه ډول انفلاسیون پخپله بهراني انفلاسیون منځته راوړي او د انفلاسیون د سرعت د زیاتوالي لامل ګرځي

۶- د تقاضا د فشار له امله انفلاسیون یا (Demund push Inflation): عملا دغه ډول انفلاسیون د تقاضا د فشار او نورو عواملو د ثبات له نظره مطالعه کیږي . په دې ترخ کي یوازي په بازار باندي د تقاضا فشار مطرح دي.

۷- د لګښتونو د زیاتوالي له کبله منځته راغلی انفلاسیون (Murk-UP Price in Flation): دغه ډول انفلاسیون بازار ته د عرضه کېدونکو تولیداتو د لګښتونو د زیاتوالي له کبله منځته راځي.

۸- ازاد انفلاسیون (Open Inflation): دغه ډول انفلاسیون دا سي دی چې دولت په مستقیمه توګه د پانګونی د تشویق په موخه د یوه معین وخت لپاره څو فیصده انفلاسیوني نرخ قبول کړي

۹- مارپیچی انفلاسیون یا (Cpiral in Flation): د سود او ربحې د لوړو نرخونو، مزد، معاشاتو او نورو ټولو عوایدو د زیاتوالي له کبله په متناوب ډول د توکو د قیمتونو د لوړوالی لامل ګرځي.

انفلاسیون د هغه د سرعت له مخي: په دې برخه کي کولای شو دری ډوله انفلاسیونونه و پیژنو.

۱. مافوق انفلاسیون

۲. ګړندی انفلاسیون

۳. بطي یا ورو انفلاسیون

۱- مافوق انفلاسیون (Hyper Inflation):
لدې ډول انفلاســیون څخه هغه مهال بحث کیږي چې د ارزښــتي تنزیل او قیمتونو د لوړوالي حــرکات د هغه د لوړې فیصدۍ له کبله ســنجش نکړای شي یانې د عایــد بدلون په داسي مرحله کي قرار ولري چې په بازار کی د پیسو ټول ټال مقدار ته هره لحظه د بدلون ورتیا ورکړای شي . د ۱۹۲۱-۱۹۲۳ کلونو تر منځ په المان کي د انفلاســیون ډول د ورته ډوله انفلاســیون له بیلګو څخه ګڼل کیږي . په دې کلونو کي په جرمني کي انفلاســیون ځانته داسي حالت غوره کړ چې د ورته حجم پیسو په بدل کي یوه ډوډۍ تبادله کېدله ، ځیني وخت د ورته انفلاسیون نرخ تر زر فیصده هم لوړیږي .

۲- ګړندي انفلاسیون یا (Trot inflation):

له ګړندي انفلاســیون څخه مقصد دا دی چې د انفلاســین نرخ یې تر ۵٪ لوړ شي . دغه ډول انفلاســیون د مهــار کېدلو یا کنترول کېدلو وړتیا لري. د ورته انفلاســیون د مهــار کولو لپاره یو لړ حکومتــي تدابیــرو او اقداماتو تــه اړتیا لیدله کیږي، په داسي حال کي چې په مافوق انفلاســیوني حالت کي د دولت له لوري د هغه د مخنیوي په اړه کوم اقدامات شوني ندي.

هغــه هیوادونه چې د ۱۹۸۰-۱۹۹۰ کلونو تر منځ یې شــدید انفلاســیوني شرایط تجربه کړیدي د ارجنتاین،برازیــل او نیکاراګــوا په څیر د لاتیي امریکا له هیوادونو څخه عبارت دی چې د مخنیوي په اړه یې حکومتي تدابیر نیول شویدي ، خو په افغانستان کي د سیاسي قدرت د نشتوالي له کبله د ورته ډول انفلاسیون مخه و نه نیول شوه. د سریع انفلاسیون د نه مهار کیدلو په ترڅ کې د اقتصاد د فلج کیدلو ویره متصور کیدی شي.

۳-بطي یا ورو انفلاسیون یا (Creepinc Inflation):
پوهانو دغه ډول انفلاسیون په عمومي توګه له یوه څخه تر دریو فیصدو پورې تثبیت کړیدی . دغه ډول انفلاسیون د اقتصادي رشد د تیوري له مخې موثره وسیله ګڼل کیږي ، البته استدلال دا دی چــې کــه د پانګه اچوني لپاره د ګټي حد اقــل له یوه څخه تر درې فیصده پورې معیار تثبیت کړو، یقیناً چې پانګونه خپل ځانته صعودي حالت غوره کوي

۱-وارداتی انفلاسیون:
له وارداتي انفلاســیون څخه هغــه مهال خبرې کیږي چي داخلي بازارونه تــر ډیره ځایه له بهرنیو بازارونــو سره تــړاو ولري او د بهرنیو بازارونو د تولیدي موادو د تهیې او معرفې کېدلو د وســیلو حیثیت ولري.

۲- زیربنایــی انفلاســیون (Infrastucture Inflation): دغه ډول انفلاســیون هغه مهال منځته راځي چې د زیربینایې پروژې په پراخه کچه پکار ولویږي . د زیربینایې پروژې هغو پروژو ته ویل

کیـږي چې پــه اوږده مهال کې د عايداتي تاثیراتو خاصیت ولــري. دا په دې مانا دی چې په ورته پــروژو کې عايدات په ګړندۍ توګه زياتيږي خــو وخت ته اړتيا وي تر څو ظرفيتونه بدلون وکړي. دغه ډول انفلاسيون په مخ په وده او پرمختلليو صنعتي هيوادونو کې په متفاوت ډول ليدل کيږي.

۳- انفلاســيون دپرداخت (ورکړې)له مجرأ څخه: دغه ډول انفلاســيون په عمومي توګه دپيسو د ټول ټال مقدار او لګښــت د څرنګوالي له مخي تر بحث لاندي نيول کيږي . دا په دې معنا چې د پيسو په ټول ټال مقدار کي تر بدلون د پرداختونو زيات بدلون د لګښت سطحې ته بدلون ورکوي او قيمتونه لوړوي او د پيسو د ارزښت کموالی ليدل کيږي. موږ پوهيږو چې د کورنۍ عايدات په دوو کته ګوريو باندي ويشل کيږي.

الف: اسمی عاید: د افرادو له هغه ډول عاید څخه عبارت دی چې په اسمي توګه مطرح وي خو د هغوی د خرید قدرت په نظر کې نه نیول کیږي.

ب: حقيقی عايد: په دې ترخ کي د افرادو عايد د هغوی د خريد له قدرت سره په نظر کي نيول کيږي. په ډيرو ځايونوکي ليدل شوي چې د يوه هيواد د افرادو اسمي عايد د انفلاسيون په حالت کي زياتيږي خو حقيقې عايد يې کميږی . دغه مثال په افغانستان کي هم مشاهده کولای شو.

۱-انفلاسيون دتوليد له مجرأ څخه:

دغه ډول انفلاسيون د تقاضا، د موادو د تهيې د لګښتونو او ذ توليد د عواملو د قيمت دلوړوالي له مخي مطالعه کيږي. بدې ترخ کي د دريو توکو نومونه اخستلای شو لکه: مزد او معاش، د پانګې ګټه او وړاند وينه البته په هغه ترخ کی چې د کار عامل دا تقاضا ولرلای شي.

د انفلاسيون اغيزې:

۱- قيمتونه او د ژوند لګښــت: انفلاســيون او د قيمتونو د ســطحې لوړوالی د ژوند لګښــت ته زياتوالــی ورکــوي او د خلکو د ژونــد معيار ټيټوي او د هغو کســانو د رانيولو قدرت کموي چې درآمد يې د قيمتونو له ســطحې څخه کم وي او نشي کولای هغه شــيان او خدمتونه رانيسي چې پخوای رانيولای شوای.

۲-د قيمتونو زياتوالی او د ثروت ويش يا توزيع:

انفلاســيون په اقتصاد کي د درآمد توزيع هم تر تاثير لاندي راولي . کله چې قيمتونه لوړ شي پولي درامد هم زياتوالی مومي خو دغه زياتوالی يو تربله سره برابر نوي. له کومي استثنا پرته د پولي قيمتونو له زياتوالي څخه لیږ یا ډیر لوړ وي .

۳ -د قيمت او پس انداز زياتوالی:

کله چې قیمتونه لوړیږي خلک د انفلاسیون په مقابل کي د حمایت لټه کوي .کله چې انفلاسیون ادامه پیدا کړي قرض ورکوونکی او د غیر پولي شتمني څښتن سودمند کیږي او د پانګې څښتن او هغه کسان چې قرضونه ورکوي تاواني کیږي. په دې برسیره امکان لري چې د انفلاسیون په پایله کي پس انداز او د پانګې ساتنه کموالی ومومي چې دا پخپله لدې کبله چې تقاضا ګړندۍ کوي، ممکن د انفلاسیون حالت نور هم شدید کاندي. که چیرته خلک په خپلو پیسو باندي یوازي توکي واخلي، په دې ترځ کي باید ټول پانګوونکې له بانکي قرضې څخه تامین نشي ځکه ځیني وخت دغه پیښه هم په خپل نوبت سره اضافې تقاضا ته زیاتوالی ورکوي او د توکو عمومي سطحه بیا لوړوي.

۴- انفلاسیون اواقتصادي وده:

د قیمتونو تدریجې لوړوالی ممکن د پس انداز د کموالي لامل وګرزي چې په خپل نوبت سره تولیدي پانګي اچوني ته کموالي ور ښښي، له بله لوري څرګنده ده چې د تولید او درآمد وده د کارګرو او ټولو منابعو د کامل اشتغال تضمین کوي او کله چې کافې تقاضا شتون ونلري اقتصاد په بشپړه توګه وده نشي کولای او ګټه اخستنه په سمه توګه نه ترسره کیږي.

کله چې د تقاضا د زیاتوالي په موخه قیمتونه زیاتوالی و مومي او دغه زیاتوالی د مزد له زیاتوالي څخه د مخه وي ، د سود نرخ زیاتوالی مومي. په دې حالت کي شرکت خپل تولید ته زیاتوالی ورکوي او د ظرفیت د زیاتوالي لپاره په نوي پانګه اچونه باندي لاس پوري کوي. په دې حالت کي د قیمتونو زیاتوالی ممکن دی او د اقتصادي ودې د ګړندي نرخ لامل ګرزیدی شي.

۵- انفلاسیون او دخارجې قرضو ورکول:

که چیرت په یوه هیواد کي نرخونه د نورو هیوادو په پرتله زیات لوړ شي ، نود هغه هیواد واردات زیات او صادرات یې کموالی مومي چې د خارجې قرضي د لیږوالي لامل ګرځي یانې د دغې پیښي په ترځ کي د هیواد پولي ذخایر کمیږي او له بهر څخه د قرض اخیستلو ځواک له منځه وړي.

د قرضې د کسر د جبران لپاره له خارج څخه د قرض اخیستلو د عدم تمایل په ترځ کي پکار دی چې د وراداتو په سطحه کي کموالی راشي چې دغه مسله احتمالاً تولید او اشتغال هم کموي او زیات شرکتونه چې په لمړنیو موادو او خارجې پانګه باندی متکي دي وخت ته منظر پاتي کیږي.

۶- انفلاسیون او اشتغال:

د فیلیپس په نامه انګلیسي اقتصادپوه د بیکاري او مزد په اړه خورا ګټوره تجربه ترلاسه کړیده ، هغه ترلاسه کړه چې بیکاري د پولي مزد له زیاتوالي سره ټینګ تړاو لري. نورو اقتصاد پوهانو هم د هغه کار ته پراختیا ورکړه او دبیکاري او قیمتونو د بدلون تر منځ یې اړیکه وڅیړله، هغوی ترلاسه کړه چې په لنډ مهال کي د بیکارۍ او انفلاسیون تر منځ خورا مهمه اړیکه شتون لري او کامل اشتغال باید له انفلاسیون سره یو ځای په تدریجې توګه وي . (فریدمن) عقیده لري چې په

اوږده مهال کي د هغوی تر منځ ورته رابطه شــتون نلري او د کامل اشــتغال او قيمتونو دثبات موخې ته لارسی ممکن دی.

فليپس عقيده لري چې په اقتصاد کي کامل اشــتغال هغه مهال ايجاديږي چې هرچا ته د بازار د مروج مزد له مخي کار پيدا شي، نو کوم بازار چې ورته خاصيت ولري د کامل يا بشپړ بازار په نامه ياديږي. بايد و ويل شی چې په واقعې نړۍ کي ورته بازارونو ته رسيدل شوني نه دي ، ځکه د کار او توکو په بازار کي يو نه يو ډول نقايص يا نيمګړتياوي شتون لري.

د يــوې دنــدې لپاره پوهه او اړين مهارت، د کار په برخه کې د معلوماتو ترلاســه کول، له يوه شــغل څخه بل هغه ته د انتقالی بدليدو لګښــت او داسي نور هغه څه دی چې له کبله يې د کار بازار نشي کولای بشپړتيا تر لاسه کړي. د دغو نيمګړتياؤ د شتون له کبله امکان لري د کار په بازار کې اضافې عرضه شتون ولري . دغه پيښه هغه مهال منځته راځي چې د کار په لټه کي د کارګرانو شــمېر له کاري فرصتونو سره متناســب وي. په دې حالت کی بيکاري د اصطکاکي بيکارۍ په نامه يادېــږي . کله چې دبيــکارۍ نرخ د اصطکاکي بيکارۍ له نرخ سره برابــر وي ، ويل کيږي چې په بازار کې کامل اشتغال شتون لري چې کولای شو د يوه ګراف په واسطه يې په لاندې ډول وښيو:

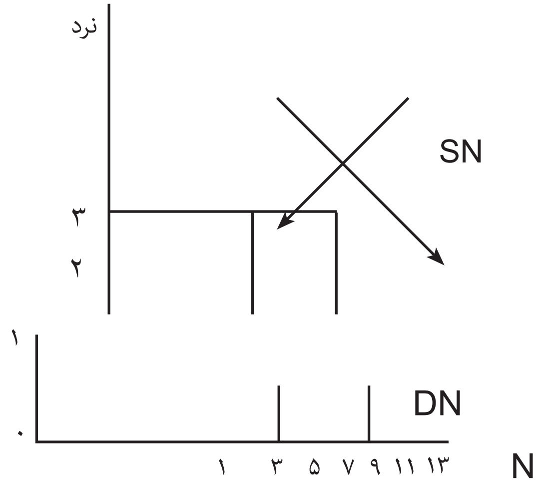

په هغه بازار کي چې اصطکاکي بيکاري شــتون ونلري د N٢ کارګرانو شــمير د Lu١ د واقعي مزد په نرخ سره اســتخدام کيږي خو په بازرا کي د شــته نيمګړتياؤ له کبله د هغو کارګرانو زيات شمير چې کولای شي د Lu١ له مزد سره د کار اشتغال ولري، N١دي . د اشتغال په N١سطحه کي

د مشــاغلو تعداد په دقیقه توگه د هغو کارگرانو له شــمیر سره مســاوی دي چې د کار په لټه کي وي، نو په دې اساس اضافې عرضه له اضافي تقاضا سره مساوي دي.

پــه دې توگــه اضافی عرضه او اضافی تقاضاسره مســاوی وي. او د مزد نرخ هم تغیر نه کوي. د اصطکاکي بیکارۍ نرخ مســاوي کیږي په N۲/N۱-N۲ که چېرې دشــغل ســطح N۱ فرض شي. دبیکارۍ نرخ مســاوی کیــږي N۲/N۱-N۲ داصطکاکــي بیکارۍ نرخ سره یو ډول وي نو شــغل بشپړدی.

پــه هره اندزه چــې د بازار نیمگړتیاوې کمې وي، د اصطکاکي بیــکارۍ نرخ هم په هماغه اندازه کمېدلای شي .

تــر کومه ځایه چې دغه نرخ د انســان درامنخته شــوي اغېزو لاندې وي، نــو پکار دی چې د دغو نیمگړتیــاؤ لپــاره هڅې وشي او په دې منظــور د اتحادیو د انحصاري اثراتــو د کموالي روش پکار ولویږي، شرکتونه د نویو کاري فرصتونو ایجاد ته و هڅول شي، د افرادو لپاره د تخصیصي زده کړو او مهارتونو پروگرامونه پکار ولویږی د خالی مشــاغلو په هکله خلکو ته وړیا معلومات فراهم شي تر څو د کار په لټه کې کار گران په لیږ مصرف سره د کار غوښتنې چارې په مخ یوسي.

هغه څه چې د کارموندلو د اســانتیا په برخه کي تر سره شــوی دي زیاتره یې د مزد او بیکارۍ د اړیکې په اساس د انگلسي اقتصاد پوهانو له تجاربو څخه منشا اخلي .

لاندنــۍ منحنــي چې د بیکارۍ او پولي مزد تر منځ د اړیکي ښــودنه کوي د فیلیپس د منحني په نامه یادیژي.

د فیلیپس د کار په اساس له هغه وروسته نوور پوهانو د بیکارۍ د نرخ او قیمتونو د بدلون د عمومي سطحې تر منځ اړیکي مطالعه کړې چې تر لاسه شوي منحني یې د لاندي منحني شکل لري.

په اوږده مهال کي د حقیقي مزد زیاتوالی د کارگر له گټورتوب سره نژدې اړیکي لري.

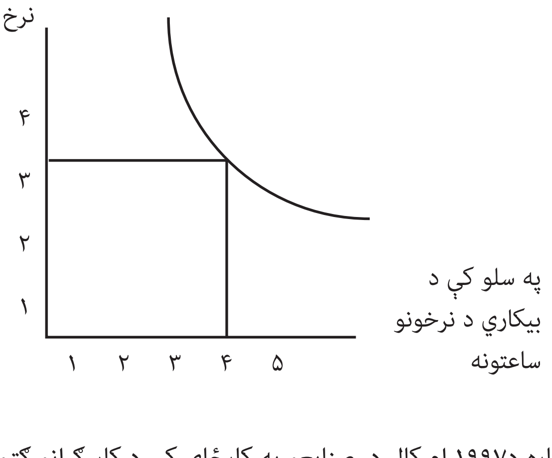

د امریــکا لپاره د۱۹۹۷ ام کال د صنایعو په کارځای کې د کار گرانو گټورتوب تر اوســه پورې

دری فیصده ته نژدې دی، نو په دې اساس کله چې قیمتونه د ثبات په حالت کې وي لکه د ۱۹۶۲ ام کال پــه څیــر، په پولي مزد کې باید ۳٪ زیاتوالی راشي، پورتنی مثال دا مســله تائید وي، چې که چیرته د قیمتونو عمومي ســطحه لوړه شي ، کارګران له لیږ ځنډ نه وروســته په کال کی تر ۳٪ د زیات پولي میزان غوښــتنه کوي او هغه تر لاســه کوي ، د دې طریقې له مخی لیدل کیږي چې د قیمتونو د عمومي سطحې او پولي مزد د زیاتوالی تر منځ قوی اړیکه شتون لري چې فیلیپس او د هغه پیروان د اقتصادي سیاست له مخې ورته په اهمیت باندی قایل دي.

ځکه د فیلیپس ارزونه د دې څرګندونه کوي چې که چیرته د انفلاســیون نرخ په کال کې ۳٪ شي نو د بیکاري نرخ حد اقل ۴٪ ته رسیږي.

هغــه لومړنــی ااقتصاد پوه چې د فیلیپیــس منحني یې تر څیړنې لانــدې ونیوله او نیوکې یې وړباندې وکړې، (میلتون فریدمن) دی چې له نظره یې د فیلیپس منحني یوه لنډ مهاله هغه ده او په اوږده مهال کې صدق نکوي. په اوږده مهال کې یوازې د اصطکاکي بیکارۍ یا طبېعې بیکارۍ نرخ شتون لري .

فریــد من د خپل اند او تر لاســه شــوي پایلې له مخې فرضیه وړانــدې کوي. فرض کړئ چې اقتصاد د بیکارۍ په لوړ نرخ کې قرار لري او اوس ګړندۍ توســعې ته ننوځي، په پایله کې رکود او قیمتونــه ثابــت پآتې کیږي او ورو، ورو کموالی مومي او هر فــرد انتظآر لری چې دغه وضع په راتلونکــې کــې هم ادامه پیدا کړي . د بېکاره کارګرانو په واســطه د تولیــد له زیاتوالي سره زیات ګارګران په بازار باندې د حاکم مزد له نرخ سره استخدامیږي او څنګه چې د تولید نرخ نه زیاتیږي، نو د بیکارۍ له امله د قیمتونو په سطحه کې بدلون نه راځي خو د شرکت د توسعې له دوام سره باید زیات مزد ترلاسه کړي.

کارګــران له دې عقیدې سره چــې ګواکې که نرخ ثابت پاتې شي نو د دوی له لوري د پولي مزد زیاتوالی چې د حقیقې مزد له زیاتوالي سره په برابره توګه پیش بیني شوی دي، قبلوي. د کارګرانو د پولي مزد زیاتوالی د تولید لګښــت زیاتوي چې په پایله کې یې د قیمت عمومي ســطحه لوړی ژي. د حقیقې مزد په پیش بیني شــوی زیاتوالی کی د قیمتونو عمومي سطحه صدق نکوي، ځکه حقیقې مزد یا خو ثابت وي او یا کموالی کوي او زیات کارګران استخدامیږي. که چیرته مجموعي تقاضــا د پــولي او مالي روش له لاري پراخه شي، قیمتونه زیاتوالی کوي او د حقیقې مزد او بیکارۍ نرخ زیاتیږي. د فیلیپس له منحني څخ د فریدمن د برداشت مهم عامل د توکو د قیمت لوړوالی او د حقیقې مزد زیاتوالی دی.

څنګه چې د کارګر لپاره تقاضا د حقیقې مزد تابع دی نو انفلاســیون یوازې د کارګرانو لپاره د تقاضا په ترڅ کې منځته راځي. نو ضروري ګڼل کیږي چې حقیقې مزد د تعادل تر ســطحې ښکته تعیــن شي. فریدمــن عقیده لري چې د توکو قیمت د هغــوی د مزد په پرتله په ګړندۍ توګه له

ناپیش بیني شــوي انفلاســیون سره تطبیق کیږي، چې دغه زماني فاصله یوازي تر هغه وخته ادامه پیدا کوي چې د قیمتونو دسطحي د بدلون په مورد کي د کارګرانو وړاند وینه ناسمه وي او عقیده لري چې کارګران بلاخیره له خپلي پیش بینۍ څخه خبرتیا تر لاسه کوي

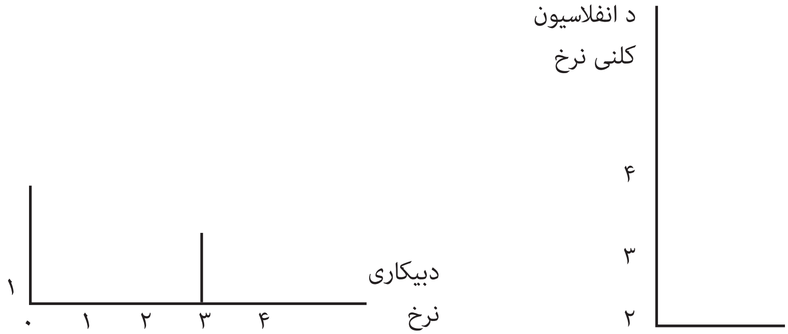

پــه کومــه اندازه چې د بیکاري نــرخ وده کوي په اوږده مهال کي د بیــکارۍ د نرخ بدلون د انفلاسیون د نرخ له تغیر سره شونی نه دي، نو په دې اساس د فیلیپس اوږد مهاله منحني د طبیعې بیــکاري نــرخ کي عمودې خط په افقــې محور باندي دی او یوازي د بیــکارۍ د دایمي کموالی، د بازار د نیمګړتیاو د کموالي په موخه د روشــونو طرحه او اجرا ده. که چیرته دغه سیاســتونه په مــخ یوړل شي د طبیعی بیکارۍ نرخ کمیږي او دفیلیپس اوږد مهاله منحني په چپ لوري لیږدول کیږي .
«اتواکتنابــی» د فیلیپس د اوږد مهالــه منحني په برخه کی نوی نظر مطرح کړیدی. دغه نظریه د هغې د ځیږني خواص دي چې د فیلیپس منحني د فریدمن له تحلیل سره ترکیب کوي.

د مالي بازار ونو ویش:

د اقتصــاد علــم پوهانو د نورو ټولو برخو په څیر مالي بازارونه هم تعریف کړیدي. که څه هم دغــه تعریفونــه له ظاهري نظره سره ورتــه نه دي خو بیا هم د یولړ مهمو او ګډو اســاسي نقطو لرونکي دي.
د « فرانســواپیرو» په نامه فرانســوي عالم مالي بازار داسي تعریف کوي: مالي بازار له هغه ځای څخه عبارت دی چې اقتصادي واحدونه د ځیني اقتصادي ارزښتونو د معاملي په توګه تري استفاده کوي.
معمولاً بازار ونه په دوو کته ګوریو کي مطالعه کوو.

۱. ځانګړي مالي بازارونه:

معمــولاً په خصوصی مــالي بازارونو کي د معاملي د اړخونو واحدونه پيژندل کيږي. دغه اصل اعتبــارات او نــور معاملات په بر کــي نيسي چې د مالي بازار له لوري تــر سره کيږي. یانی د دغو بازرونو اســاس داسي تصور کيدی شي د اقتصادي ارزښــتونو معامله د پيژندلو تر اســاسي شرايطو لاندي تر سره کېدی شي.

۲. دبورس بازار:

کــوم څه چې په خاص مالي بازار کي وليدل شــول په عمومي مالي بــازار کی مطرح نه دي او اقتصادي معاملات د هغوی د اقتصادي ارزښت له مخي د قيمتي اوراقو په ډول په بې نومه توګه تــر سره کيــږي. د ورځنۍ نړۍ زياتره مالي بازارونه ورته خصوصيــات لري، له همدې کبله دبورس بازارونــو پــه نامه يادېږي. دبورس کلمــه د معنا او لغت له مخي له مالي بــازار سره کومه اړيکه نلري، يوازي د يوې اصطلاح په توګه منل شويده. ورته اصطلاح له يوې تاريخې حادثې څخه منځته راغلي ده . دغه اصطلاح د مجاري کورني له Vonder Boures) عادت څخه مشــتق شــويده. په دې مانا چې نوموړي کورنۍ هره يکشنبه په خپل کور کي يو شمير سوداګر او د صنايعو څښتنان را غونــډول او د مهمــو اقتصادي موضوعاتو په هکله يې سره خبري کولي. دغه ناســتې ددې لامل شــوي چې ځيني اقتصادي معاملات هم د اشــتراک کوونکو تر منځ په مجالســو کي ترسره شي، له دې وروســته دغه رسم او عنعنه پاتي شــوه او په ټولو هيوادونو کي مروجه شوه . نو په دې توګه پــه کومو ځايونو کي چې د اقتصادي ارزښــتونو په سر د معامــلي کولو موضوعات مطرح کېږي د بورس محافلو په نامه ياديږي. نن ورځ کولای شو له ډول ډول بورسونو څخه يادونه وکړو، د مثال په توګه د توکو ټمونوي بورس.

په ورځني اقتصاد کي بورس د نړۍ د اقتصادي بقا د مهمو شرايطو له ډلي څخه شميرل کيږي ځکه د ورته حرکاتو په ترڅ کي د نړۍ په ســطحه متناســب اقتصادی او ســياسي حرکات منځته راوړی شي.

د مثال په ډول د ۱۹۲۳-۱۹۳۳ کلونو تر منځ د وال سټريټ په نامه د بورس بازار د اخلال له امله خورا ستر بحران را منځته شو.

نــن ورځ د صنعتــي او نويو صنعتي شــويو اســيايې هيوادونو بورس د نړۍ پــه اقتصادي څرخ خوځولو کی خورا مهم رول لري.

د بازارونو نړيوالتوب:

د نړۍ په ســطحه د مختلفو بازارونو د ضم کولو او متحد کولو پروســې ته "Globalization of "Markets ويل کيږي. دغه پروسه اصلاً د يو لړ مشترکو اصولو، تجاربو، سيستمونو، ستراتيژيو او هوســايۍ يو مشــترک تشخيص او تعرف ته ويل کېږي چې د مشترکو توليداتو او خدمتونو لپاره تدريجاً دکلتوری تغيراتو او بدلونونو سبب کيږي.

له همدې کبله د ,"Pepsi," coca-cola", " McDonalds", " burgers", " Music of Madonna "MTV", " Sony" "Walkdan"s, " Levis jeans", " Indian masala dosa" , "Indian "Hyderabadi biryani", " Citicorp" "credit cards" او داسي نورزیاتره شیان د مستهلکینو د ذوق وړ تولیدات ګرزېدلي دی.

د بازارونو د نړیوالتوب خواص

- د نړیوال بازار تشکیل د یوه شرکت د سایز په لویوالي پوري اړه نلري، حتی ځیني کوچنی شرکتونــه کولای شي په نړیوالو بازارونو کي فعاله ونډه واخلی . د بېلګي په ډول د برطانیې یو کوچنی رستورانت "Harry Ramsden" چې د کلنی خرڅلاو اندازه یې ۱۹ ملیونه ډالر کیدله اوس هڅه کوي چې د خپلو ماهیانو او چپسو خرڅلاو د جاپان تر هیواد پوري ورسوی.
- په ځایې یا محلی بازارونو کي دســتراتیژیو بدلون آن د بازارونو د "Globalization" یــا نړیــوال کیدلو وروســته هم لا په خپل ځــای پــاتي ده.د بېلګي په دود د دغــو توپیرونو پــه وړاندې شرکتونه هم ورته ســتراتیژي عملــی کوي. که ورته وکتــل شي د "Coca-Cola", "McDonalds", "Levis jeans"", او داسي نــور شرکتونــه د هر بازار لپآره په بازارکی د شــته شرایطو او جریاناتومطابق د خپل سوداګریز فعالیت د نورمال پرمختګ لپاره مختلفی ستراتیژي پر مخ بیایی.
- زیاتــره باندني بازارونــه د تولید او تجارت له مخي د مشــینری، تجهیزاتو، خامو موادو، کمپیوتر او داسي نورو صنعتي سامان الاتو په څیر د non-consumers goods بازارونه دي.
- نړیوال سوداګریز شرکتونه دکورنیو بازاونو په شمول په مختلفو ملي او بین المللي بازارونو کــي یــو له بل سره دوامداره ســیالیو او رقابت ته دوام ورکــوی. د بیلګي په ډول د کوکا کولا شرکت د پیپسی د شرکت ستر رقیب ده: همدارنګه فورډ شرکت د ټویو ټا ، "Boeing" شرکت د "Airbus" او "Caterpillar" د "Komatsu",شرکتونــو نړیــوال رقیبــان دي. نــو د دارنګه شرکتونو د سیالۍ او تربګنۍ په ضمن کي نړیوال بازارونه منځته راځی.

۱- سی اف ډي بازار یا (Contract for Difference = C. F. D)

په دې ډول بازار کې تاشې یوازی د نرخو نو په توپیر کې سره شریک یاست د دې قرارداد په کولو سره تاسي نه شي کولي چې د معاملې په مالی دارائي کې د فزیکی بدلونونو په نســبت ادعا وکړي. یا ادعا ولری تاسی یوازی د قیمتونو په توپیر کې مومی یې.

په دې بازار کې تاسی کولی شي ګران قیمته فلزات، استراتیژیک کالي(نفت) او حتی لوړ سهام چې لوړ نقدوونکي وي معامله کړي. هغه څوک چې غواړي ځان په سی. اف .ډی بازار کې داخل کړي د بورس بازی او پانګونې له ځانګړو توپیرونو څخه ځان آګاه کول ورته ډېر اهمیت لري.

تجــارت په ســی. اف . ډی(C. F. D) بازار کې طبعاً ســودا ګرانه ماهیــت غواړي.... C . F. D د نــه پایوونکو (ناپایدار) بازارونو څخــه په جهان کې دي. په ځانګړې توګه په هغو معاملو کې چې

احتیاطــی پــس اندازونه (پانګه، ذخیره) تر سره کوي لنډ محالــه معاملې کیدای شي ډیري ګټوري وي. هغــه معامله کوونکي چې باریک بینه او احتیاط کار عمل کوی حتی په شــپه کې هم کولی شي چې ډیري لوړی ګټې تر لاسه کړی. لنډ محاله معامله یوه ستونزی پارونکي معامله وي. او په هیڅ ډول د هر چا لپاره مناسبه نه وي. او لنډ محاله معامله اصلاً یو ډول بورس بازی د او هغوی یوازې ســوداګری کوي په هر ډول هغه وګړی(اشــخاص) چې پهC . F. D بازار کې معامله کوي حرفوی لنډ محاله معامله کوونکي نه وي. اغلب معامله کوونکي حرفوی وګړی وی. دغه وګړی لنډ محالــه معاملې نه کوی بلکه کلــه کله د لنډ محال لپاره دغه بازار ته ځان دننه کوي. او دا هم یو ډول سوداګري ده. او نه باید له پانګونې سره یو شان وګڼلی شي.

۲- **بــازار فارکــس (Forex):** د معنــا له مخي څرنګــه چــې foreign exchange د بانکنوټونو، مسکوکاتو، چکونو، ډرافټونو، الیکترونکی پیسو او bank balance په شکلونو د باندنیو هیوادونو پیســو ته ویل کیږي نو foreign exchange markets یو فزیکی، انلاین، او بنیادی جوړښــت ده چې په واسطه یې د market force او یا دوه اړخیز توافق په تر څ کې د ټاکل شوي نرخ له مخې د یوه هیواد پیسې د بل هیواد په پیسو باندي بدلیدلای شي. د باندنیو اسعارو معامله چې ممکن په فزیکی یا آنلاین شــکل سره تر سره شي، د باندنیو اســعارو د اخیســتونکی او پلورونکي تر منځ داسي موافقې ته ویل کیږي چې په تر څ کې یې د واحدی سکی ثابت رقم د بلی سکی د معین مقدار پیسو په عوض په مشخص وخت کې تسلیمیږی.

د باندنیو اســعارو د دغه ډول بازار په جغرافیوی لحاظ په ټوله نړۍ کې تیت شــوي، ګډون وال یې پوه او مجرب کسان دی، ګڼی او مختلفی معاملې پکی تر سره کیږي. او د باندنیو اسعارو معاملې د ټولی نړۍ په جغرافیوی ساحو کې د هر هیوا د په سطحه ترسره کیدلای شي.
دغه بازار په ورځ کې ۲۴ ســاعته او په کال کې ۳۶۰ ورځې پرانســتي وی. څنګه چې په دقیقه کې د نړۍ په هر ګوټ کې د اســعارو بیلا بیلې معاملې تر سره کیږي او په بازار باندي مختلف اثرات غورځــوی، نو د مختلفو ســاحو د وخــت د تو پیر له امله ګډونوال او د اســعارو تجارتي مراکز ۲۴ ساعته پرانستي او د ورته جریانی پروسې مراقبت کوی.

د باندنیو اســعارو بازار یا foreign exchange markets د جوړښــت له مخې له دوو طبقو څخه جوړ شــوی چې یوه برخه یې عمده یا whole saller/enterbank او بله برخه یې پرچون بــازار ده. ددغه بــازار ګډونوال د باندنیو اســعارو له بانکي او غیر بانکــي ډیلرانو، افرادو، هغو شرکتونو چې کمرشــل او د پانګونې معاملې کوي،speculators، منځګړیو، مرکزي بانکونو، زیرمه تونونو او دلالانو څخه عبارت ده. ددغه بازار بانکي او غیر بانکي ډیلران په عمده او پرچون توګه فعالیت کوي. دوی باندنی اسعار په 'bed' قیمت سره را نیسي او په 'ask' قیمت سره یې پلوری.

افراد او هغه شرکتونه چې ورته تجارتي معاملات کوي له واردونکو، صادرونکو، "MNCs"شرکتونو، ګرځندويانو او داسي نورو څخه عبارت دي. دغه طبقه د باندنيو اسعارو بازار د تجارتي معاملاتو د تر سره کيدلو په برخه کي د facilitative ارګان يا سهولت برابروونکی ستې په ډول استعمالوي. Arbitrager's يا منځګړی او speculators د اسعارو په دغه بازار کي لدې امله ګډون کوي ترڅو داسـعارو د نــرخ له بدلون څخه په يــوه نه يو ډول ګټه پورته کــړي. دوی هڅه کوي په بېلابېلو بازارونــو کــي د نرخ له همزمــان بدلون نه ګټه اوچته کــړي. مرکزي بانکونــه او زيرمه تونونه يا treasuries بيا په بازار کي د دې لپاره ګډون کوي تر څو دباندنيو اسعارو ذخاير او زيرمی پوره او يا ختمی کړي او دبازار په نرخ باندي خپل اثرات جاری وساتی. دباندنيو اسعارو دلا لان او ايجنټان د خپلو بادارانو په وکالت او نيابت د باندنيو اسعارو د پير او پلور معامله کوي او د خپل خدمت په عوض کي له هغوی نه معمولي کميشن اخلی.

ددغه بازار د حجم په برخه کي ويلای شــو چې د اســعارو په بازار کي د سوداشــويو اسعارو مقدار او ميچه خورا ستره ده د تخمين له مخي په دغه بازرا کي د اسعارو د پير او پلور د تر سره شويو معاملاتو اندازه په ورځ کي نژی US $۱,۵   ترليون ته رسيږی.

۳- د فارکس بازارونو مرکزي موقعيت :

د فارکــس تجارت په شرحه کــې سره لدې چې له بازار څخه مو يادونــه وکړه، و پوهيدو چې فارکس د ســترو بانکونو تر منځ د تجارت په دود معنا کړو چې د ســترو شرکتونو تر منځ د معاملې کولو اســانتياوي برابروي. د فارکس په بازارونو کي د اســعارو نرخ له هغه اخري نرخ څخه عبارت دی چې د دغو بانکونو له ډلې څخه ديوه له لوري وړاندي شوی وي.

په ورته بازارونو کي د انترنيټ او تلفون په څير د الکترونيکي وسايلو د شتون له کبله د نړۍ په هره برخه کي معامله کول ممکن کوي، چې دا پخپله يو ستر بازار چې د Over Tht Counter په نامه ياديږي منځته راوړی.

راځي پوه شو چې بورسي بازار څه شی دی؟ له هغه بورسي بازار سره چې تر اوسه مو ورنه يادونه کړيده، څه توپير لري؟

فرابوريســی بازار يا Over Tht Counter د بورس د معمولي بازارونو په څير د ټاکلی فزيکي مکان لرونکي ندي . ورته بازارونه د کمپيوتر او تليفونې اړيکو په اســانتيا بريالی شــوی دي چې په مرســته يې په ســلګونو معاملې تر سره کيدی شي . په بوريسي بازارونو يا Over Tht Counter کي زياتره معاملات د مالې موسساتو او يا نړيوالو موسساتو او د هغوی د پيرونکو يا مشتريانو تر مينځ تر سره کيږي.

د Over The Counterبازار خصوصيات

۱. د نورو بازرونو په پرتله د زياتو اسانتياؤ شتون
۲. د بورس له لوري د شرايطو عدم تعين
۳. په ورته بازارونو كي معامله كول د بورس بازراونو په پرتله يوه درجه لوړه ده
۴. له هغو معامله كونكو سره په مستقيمه توګه اړيكه نشي ټينګولاى.

په Over The Counter معاملاتو كي ويره يا خطرات

يوازنــی خطــر چې په ورته معاملاتو كي شــتون لــري ، د معاملې د لوريو تــر منځ د ژمنو او تعهداتو له نه اجرا كيدلو څخه عبارت دى.

څنګه چې يادونه وشوه په ورته بازارونو كي پيسې له امريكايې ډالر، انګليسې پونډ، جاپاني ين، اســتراليايې ډالر، سويســيي فرانک او كاناډايې ډالر څخه عبارت دى نو په دې ځاى كي دا پوښتنه اهميت لري كه و پوښتلې شي چې په بازار كي د پيسو تبا دلوی اهميت په څه ډول ټاكل كيږي.

د دې پوښتني د ځواب په موخه بايد لاندي ځانګړنې مطالعه كړو.

۱. قوي اقتصاد او د ځواكمنو اقتصادي شاخصونو شتون
۲. د مستقيم اقتصاد د ځواكمن كاري نظام شتون چې د تطبيق وړتيا لري.

دغه عوامل كولاى شي د پيسو د يادي شوې نيوكې ځواب و وايې.
دغه عوامل كولی شي د يادو شوو پيسو په نقد كولو كې رول بازی كړی او دهغوی د كار درجه په بازار كې تثبيت كړي مونږ په تير بحث كې دا ( ) (در جفت وارد بودن پول ها) په معاملو كې مو بيا يادونه وكړه. د مثال په ډول ډالر، پوند، او يا يورو د ين په واړاندی اوس كه فرض وكړو چې يو واحد په بازار كې معامله كيږي او د پوند ارزښت په بازار كې ۱،۸۸۵۶ ډالر ده نو په دې ډول شــودل كيږيG.B.P/U.S.D=۱/۸۸۵۶ نو د معاملی په دې لحظه كې چيری مشــتری ۱۰۰ رزه ډالره پانګونه كړی وي. او دانګلستان پوند اخلی او څو ساعته ورسته د انګلستان د پونډ قيمت ۱،۸۸۱۳ رقم ته رســيږی نو په دې وخت كې معاملــه كوونكي د خپل تحليل په بنياد د معاملی د تړلو (بســتن) پريكړه كوي. او خپل ســود(ګټه) اخلی نو په دی ځای كې معامله كوونكی دا لاندی ګټه كړی ده.

۱۰۰۰۰۰۰/۱۰۸۸۵۶=۵۳۰۳۳۰۵۶ اخيســتل شــوی انګلســتانی پونــد د معاملــی پــه پيــل كــې ۵۳۰۳۳۰۵۶*۸۹۱۳،۱=۱۰۰۳۰۲،۲۹ لاســته راغلــی آمريكايی ډالر د معاملی پــه پای كې د معامله كوونكي ګټه مساوی ده په ۳۰۲۰۲۹ امريكايي ډالره.

مستقیم او غیر مستقیم د پیسو اسعار

په دې بازار کې دوه ډوله پیســې په کار وړل شــوي. او د یو په بل وړاندې معامله شوی هغه اســعار چې د طلا په بنیاد وی هغو ته مســتقیمی پیسی وایي او د دې نه پرته که امریکایي ډالرو بنیادونه لري. نو هغو ته غیر مستقیمی پیسی وایي.

د نورو بازارونو په پرتله د فارکس بازار ښه والی:

- بازار ته اسانه لاس رسی: دغه بازار ته یوازې د یوې پایې کامپیوتر په واسطه رسیدشونی کېږي.

- **د انټرنیټ ډاډمنه شبکه:**

- د کاري پروګرام اســانتیا: له یاد شــوي شونتیا سره تاسو کولای شی د زمان په هره لحضه کې له ورته بازار سره اړیکې ونیسی. په دې ترڅ کې معامله کوونکي لاندې اسانتیاوې تر لاسه کولای شی

- د پرانستلو لپاره انتظار ته اړتیا نشته.

- کوم ځانګړي ځای ته د تلو اړتیا نشته

- د ځانګړیو قانوني شرایطو اړتیا نه احساس کېږي لکه کریډیټ کارټ او داسي نور.

- د لګښت کموالی

- د بازار دوه اړخیز خاصیت

- د پیسو د بازار شفافه اطلاع رساني.

- د مالیاتو نه ورکول یا عدم پرداخت.

دڅلورم څپرکي د مطالبولنډیز:

د انفلاســیون او مــالي بازارونو په ماهیت او د اقتصادي معاملاتــو په اقتصادي اهمیت باندي وپوهیدو ، همدا شان یادونه وشوه چې انفلاسیون په کومو حالاتو کي بروز کوي او په اقتصادي، ټولنیز او سیاسي ډګر کي څه اغېزې لري.

د څپرکــي پــه اوږدو کي مو د انفلاســیون له ګټو او تاوانونو څخه هــم یادونه وکړه او د هغه د ډولونو په هکله مو اړین معلومات تر لاسه کړل.

څنګه چې انفلاسیون د خپلو اغېزو په لړ کي له اقتصادي پلوه زیاتې ټولنیزې ستونزې په ځان کې رانغاړي نو په دې خاطر خو د هغه د مخنیوي له میتودونو څخه هم لنډه یادونه وشوه.

د څېرکي په اوږدو کي و ویل شول چې په ټولنه کي یوازي فزیکي پیسې او بانکنوټونه شتون نه لري بلکي له څنګه یې دفتري پیسې هم د فزیکي پیسو په څېر خپلي دندي په مخ وړي او د اقتصادي فعالیتونو د تر سره کولو پروسې ته چټکتیا وربښي.

څنګه چې انفلاسیون له تولید شویو توکو سره په تړاو د پیسو له عرضې سره نیغه اړیکه لري نو په دې اساس مجبور یو چې د پیسو عرضه د ټولنیزو اړتیاؤ له مخي د شته ارزښتمنو توکیو او اقتصادي معاملاتو د نسبت له مخي مطالعه کړو.

څنګه چې پخپله د انفلاسیون پدیده د ټولنیز تولید په پرتله د پیسو زیاتې عرضې ته ویل کیږي نو په دې اساس د تولیداتو له عرضې او د هغوی له تقاضا سره هم مستقیمي اړیکي لري او څنګه چې تولید په خپله د یوه کار په تر څ کي منځته راځي او له استخدام سره تړلي پدېده ده او استخدام په خپل نوبت کي له مزد سره اړیکي لري نو ویل کیږي چې انفلاسیون له مزد سره په تړاو د هر اړخیزو اثراتو لرونکی دی او په ورته زمان کي کولای شو دغه پدېده د دولت له عوایدو سره په تړاو مطالعه کړو. نو ویلای شو چې دغه اقتصادي پدېده د یوه هېواد د تجارت له بیلانس سره په تړاو هم مطالعه کولای شو.

د څلورم څپرکي پوښتنې:

۱. د انفلاسیون مفهوم څه شی دی؟

۲. انفلاسیون څنګه منځته راځي؟

۳. څو ډوله انفلاسیون پیژنئ؟

۴. په ټولنه کي د انفلاسیون اقتصادي اغیزې واضیح کړئ؟

۵. ایا انفلاسیون د بیکارۍ د منځته راتلو لامل کیږي او کنه ؟

۶. د انفلاسیون په ترڅ کي د هیواد د رسمي پیسو له منځه وړل څومره اهمیت لري واضیح یې کړئ؟

۷. د تادیاتو بیلانس څه شی دی او د تادیاتو له بیلانس سره په تړاو د انفلاسیون اغیزې څه شی دي؟

۸. د انفلاسیون د مخنیوي میتودونه شرحه کړئ؟

۹. د مالي بازار مفهوم څه شی دی تشریح یې کړئ؟

۱۰. کوم ډول انفلاسیون د اقتصادي رشد له مخي ګټور دی نوم یې واخلئ؟

پنځم څپرکی

کریدت او په اقتصاد کې د هغه رول

ټولیزه موخه:
په اقتصاد کې د کریډیټ او قرضې د رول او اهمیت

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې له محصلینو نه هیله کیږي چې :

۱- د کریډیټ یا اعتبار ډولونه و پیژني.

۲- د جاري حسابونو له مخې کریډیټ و پیژني.

۳- د رانیوونکو له مخې کریډیټ و پیژني.

۴- په خارجي تجارت کې د کرېډېټ اغیزې و پیژني.

د دې لپاره چې په ټولنه او اقتصاد کې د هغه په اهمیت باندی و پوهېږو غوره ده چې په لومړی سر کې د کریډیټ په کلمه باندې خبرې وکړو او وروسته یې اهمیت تشریح کړو. یوه اقتصادي معقوله ده چې وایي د انسان اړتیاوې بیشمیره دی خو د هغوی د رفعه کولو وسایل محدود دي، دغه جمله مو له یو لړ اقتصادي اړتیاؤسره اشنا کوي چې هره اقتصادي پدیده د هغوی د پیژندلو له مخې مهمه ده نو په دې اساس په لومړی سر کې کریډیټ د اقتصاد له مخې تحلیل او ارزیابې کوو او وروسته یې په اهمیت باندې خبرې کوو.

د کریډیټ لفظ دا مفهوم پیاده کوي چې که د یوه ارزښت په مقابل کې د هغه د معادلو روشونو په واسطه شیان او خدمتونه تر لاسه شي او د شیانو د واپس کولو په ترځ کې بیرته اصلي ارزښت تر لاسه شي، کریډیټ ورته ویل کیږي. نو په دې توګه موږ د معاملاتو له لاري د کریډیټ اقتصادي مفهوم تر لاسه کوو چې اوس یې د ماهیت په اړه هم غواړو معلومات ترلاسه کړو.

کریدیټ د کلمي له مخې د قرض کولو معنا ورکوي چې همدغه قرضه هم دیوه اعبتار په مقابل کي تر لاســه کیږي ، نو په دې توګه اعتبارات هم امکان لري چې ټاکل شــوي وجوه یا ټاکل شــوي جنس وي.

په ملي اقتصاد باندي د کریډیټ اغیزې هغه وخت غښتلي وي چې د تحریري پیسو د لیږوالي یــا کموالي له امله په دوران کي د پیســو په مجموعه کي بدلــون رامنځته شي او په مثبته یا منفې توګه د قیمت تاثیرات منځته راوړي.

څنګه چې کریډیټ هم دبانکونو له لاري ورکول کیږي نو په دې اســاس د اعتباراتو ضریب په حقیقت کي د دې موضوع څرګندونه کوي چې د یوه کریډیټ د اجرا په ترڅ کي په بانکي سیستم کــي یو نوی قــدرت ایجادیږي او په هره اندازه چې د کریډیټ حجم زیات شي په هماغه اندازه د قانوني ذخیری څرګندونه کوي او برعکس.

په دې مانا (معنا) چې که چیرته یو بانک د کریډیټ په توګه یو پولي واحد ایجاد کړي، دغه اجــرات پــه تولنه کي مثبته پایله لري. فرض کړی یو بانک د ۱۰۰۰ افغانیو یو کریډیټ اجرا کوي ، زموږ فرضیه دا ده چې په ټولنه کي بانکي سیستم پخپله کار کوي. په دې ترڅ کي که وغواړو چې د اعبتار د ضریب ســنجش وکړو،نو زموږ کړنه ممکن د اعتبار د ضریب څخه اســتفاده کوی چې له Z=۱/۱-q*s ځخه عبارت دی . په دې فرمول کي Z- Q-S فرضی انتخاب شــویدي چې Z یې د اعبتاراتو ضریبQ یې مولده ذخیره او S د اعبتار اصلي مبلغ بلل کیږي.

پورتنی فرمول په لاندي ډول هم تعریف کولای شو چې:

Zد کریډیــټ لــه ضریب څخه عبــارت دی ، S د کریډیټ مبلــغ دي او Q له پس انداز څخه اســتفاده کول دي، په هره اندازه چې له پس انداز څخه زیاته اســتفاده وشي ، دکریډیټ ضریب کوچنی کیږي. که د پس انداز له ټولو پیســو څخه د کریډیټ ضریب د کریډیټ د مقدار په مبلغ باندي تقسیم کړو د کریډیټ ضریب لاسته راځي.

لــه پورتنیو توضیحاتــو څخه دا پایله تر لاســه کیږي ، په هره اندازه چــې د کریډیټ ضریب ســتر وي نو په هیواد کي بانکي وضع په هماغه اندازه بهتره ده یانی موږ د ســتري مولدې ذخیرې لرونکي یو او پس انداز زیات دی چې کولای شــو د پانګونې په ډګر کي تري اســتفاده وکړو چي پانګه اچونه پخپله په ټولنه کي د تولیداتو د ودې او حقیقې او اسمي عاید د ایجاد سبب ګرځي، همدا شــان تولید په خپل ځای کې د صادراتو د زیاتوالي او د خارجي پیســو په وړاندي د داخلي پیسو دارزښت د لوړوالي لامل ګرځي.

مولده ذخیره هغه زېرمه ده چې په بشــپړه توګه د لګښت له مسیر څخه وتلي وي او بانک د پانګونــې لپــاره ځانګړي کړي وي. په بل عبارت مولده ذخیره له هغو مبالغو څخه عبارت ده چې په موقتي توګه د لګښتونو له مسیر څخه ایستل شوي وي خو دا شوني ده چې د مشتریانو له لوري د لګښتونو په توګه و کارول شي.

پــه دې ځــای کي کولای شــو د ۱۰۰ زره افغانیو دکریډیټ د ضریب اغیــزې مطالعه کړو. په دې

ځای کي له پورتني فرمول څخه استفاده کوو خو په دې فرمول کي مهم شرط د قانوني ذخيري د درلودلو هغه دی. که فرض شي چې قانوني ذخيره ۲۰٪ ده، ضريبې تاثيرات يې په لاندي ډول تر لاسه کيدی شي.

Z= ۱/۱-s* q = ۱/۱-۰. ۸*۱۰۰۰۰۰= ۱/۰. ۲*۱۰۰۰۰۰=۵۰۰۰۰۰ ۵مرتبه

د کريډيټ يا اعبتار ډولونه

الف: کريډيټ په مختلفو ډولو طبقه بندي کولای شو

د وخت له مخي کريډيټ په لاندي ډول طبقه بندي کولای شو :

- اوږد مهاله کريدت
- لنډ مهاله کريدت
- منځمهاله کريدت

۱- اوږد مهاله کريډيټ: دغه ډول کريډيټ د ۱۲ او يا تر هغه د زياتو کلونو لپاره اجرا کيږي. دغه ډول کريډيټ يا اعبتارات د درنو صنايعو، مصنوعي ځنګلونو او داسي نورو سترو پروژو لپاره ورکول او اخيستل کيږي. د ورته اعبتاراتو منابع بيا هم هماغه مولد پس انداز دي. ځيني وخت د ورته اعبتاراتو موده تر ۲۲ کلونو پوري هم ادامه کوي .

۲- لنډ مهاله کريډيټ: دا هغه ډول کريډيټ دې چي له يوې مياشتي څخه تر دريو مياشتو پوري اجرا کيږي. دغه ډول اعتبارات د بيړنيو ستونزو د رفع کولو په منظور ورکول کيږي لکه مزد، معاش او بيړني معاملات. د ورته اعبتاراتو د ورکړې منابع يوازې له موقتي پس انداز څخه عبارت دی.

۳ - منځ مهاله کريډيټ: دا هغه ډول اعتبارات دي چې له دريو مياشتو څخه تر پنځو کلونو پوري اجرا کيږي. دغه ډول کريډيټ معمولاً د متوسطو او خفيفه صنايعو په برخه کي ورکول کيږي. د ورته اعتباراتو منابع بيا هم له مولده ذخيري څخه عبارت دی. په ځيني استثنايي مواردو کي له موقتي ذخايرو څخه هم د ورته اعتباراتو د منبع په توګه استفاده کولای شو.

ب: د جاري حسابونو له مخي کريډيټ

له يادي شوي مخي نه کولای شو کريډيټ په لاندي ډولونو باندي و ويشو:

۱. د مال التجارې کريډيټ
۲. ساده کريډيټ
۳. د بهادارو پاڼو يا اوراقو کريډيټ
۴. پذيرشي کريډيټ
۵. بورسي کريډيټ

۱- مال التجاره کريدتونه: دغه ډول کريډيت د بارنامي يا ګدام د اسنادو په اساس ترتيب

کیږي. بارنامه له هغه مورد څخه عبارت ده چې د ترانسپورتي شرکتونو او تصدیو له لوري یو ډول لیکل شـوی سـند دی چې د توکو، د هغوی دقیمت او رسـیدلو د محل پته په کي لیکل شوي. د ګدام اسـناد له هغو اسـنادو څخه عبارت دی چې د خصوصي یا عمومي ګدامونو له لوري صادر شوی وي او دشیانو د مقدار او د هغوی د ارزښت په برخه کي ځانګړي معلومات ولري. د بانکونو له لوري ایجاد شوی اعتبار په وثیقه کي تر مندرج مبلغ کم وي.

۲- سـاده کریډیـټ: دا له هغه ډول اعتباراتو څخه عبـارت دي چې د بانک له لوري یوازي د شخصې هویت له مخي اجرا کیږي. په دې برخه کي تضمین ته اړتیا نشته ، په افغانستان کي ورته اعتبار د سپیني قرضې په ډول هم اجرا کیدلې چې په ۱۳۶۴ ام کال کي منع اعلان شوي.

۳- د ارزښـت لرونکو پاڼـو کریډیټ: دا هغه ډول کریډیټ دي چـې بانکونه یې د کریډیټ اخیسـتونکي د اعتبـاري یا بهـاداره پاڼو د لیدلو له مخي اجرا کـوي . د دغه ډول اعتبار میچه تر هغه مبلغ کمه وي چې په دغه قیمت لرونکي پاڼه کي درج شـوي وي او دا هم لدی کبله چې د مبالغو د عدم حصول په برخه کي بانک له کومي خسارې سره مخ نشي او هغه له کوم زیان نه پرته جبران کړای شي.

۴- پذیرشـی کریدت: دغه ډول اعتبارات له هغو اعتباراتو څخه عبارت دي چې د تضمین له مخـي منځته راځي او لړی یې داسي دي ، فرض کړئ افغاني تجار یوه پاکسـتاني تجارته یوه اندازه اموال صادروي ، پاکسـتاني تجار د مال تر لاسـه کیدلو وروسته افغاني تجار ته حواله صادروي . له یوه لنډ ځنډ وروسته لا هم د حوالې د دغه سند وخت نه دي را رسیدلای چې افغاني تجار پیسو ته اړتیا پیدا کوي خو په افغانستان کي هیڅ یو بانک د پآکستاني تجار د حوالې بدلیدلو ته حاضر نه دي.

د سـتونزې د حل لپاره افغاني تاجر پاکسـتاني تجار ته خبر ورکوي ، پاکستاني تاجر خپله حواله یوه داسي پآکستاني بانک ته چې د افغان لوري منل شوی وي، ور وړي او د تضمین غوښتنه کوي، پاکسـتاني بانـک د حوالې تضمین کوي او افغاني بانک تـه یې په اړه اطلاع ورکوي . په دې صورت کي افغاني بانک حواله تنزیل کوي او افغاني تجارته پیسې ورکوي.

که چیرته د پآکسـتاني تاجر له لوري د حواله شـویو پیسو د سررسید د پرداخت ځای او نیټه هم صورت و نه نیسي ، پاکسـتاني بانک د دې مکلفیت لري چې تضمین شـوی رقم تادیه کړي. په دې تـرڅ کي لیدل کیږي چې په اعتبار قبولو(منلـو) کې څلور اقتصادي عوامل دخالت لري یعني افغاني تاجر، پاکسـتاني تاجر، افغاني بانک، پاکسـتاني بانک. په حقیقت کي پآکسـتاني بانک هم د تاجـر دهویت له پیژندلو ورسـته د تضمین ورته پریکړه کوي، پـه داسي حال کي چې صادرونکي بانک یوازي پرداخت کوي.

۵- بورئیسی اعتبارات: دغه ډول اعتبارات له هغو اعتباراتو څخه بحث کوي چې
د اسعارو د تبادلې په بازار کي د قیمت له نوساناتو څخه د ګټې اخیستلو په موخه د بانکونو او اشخاصو له لوري اخیستل کیږي.

دغه ډول اعتبارات د لنډ مهاله اعتباراتو خاصیت لري او حد اکثر درې میاشتي په بر کي نیسي چې دغه خاصیت یې له اربي تراژ اعتباراتو سره خورا توپیر لري. اربي تراژ یا Arbetrage اعتبارات هغو اعتباراتو ته ویل کیږي چې د قیمت له نوساناتو څخه د استفادي په موخه په ځانګړی وخت کې تر سره کیږي.

د مثال په توګه که چیرته د اسعارو د تبادلي په دوو بازارونو کي د یوه شرکت یو واحد ونډي قیمت دوه ګونی بدلون و مومي او اقتصادي واحدونه وغواړي له دې بدلون څخه استفاده وکړي دغه ډول معاملاتو ته د اربي تراژ معاملاتو منبع ویل کیږي. اربې تراژ په حقیقت کي هغه فرصت ته ویل کیږي چې له کوم ګواښ نه پرته په یوه وخت کي په یوه یا څو بازارونو کي تر لاسه کیږي.
درانیوونکـي لـه لیدلوري کرېدت :له دې لحا ظه کولای شـو کرېدت په دوو بر خو وویشـو:
خصوصي کرېدتونه، عمومي کرېدتونه
عمومي کرېدتونه دولت او خصوصي کرېدتونه خصوصي سکتور اجرا کوي

له اسـتعمالي لحاظه کرېدت: له دې لحاظه کرېد ت کولای شـوپه دووکټګوریو وویشـو : سر مایوي کرېدتونه ، استهلاکي کرېدتونه. سرمایوي کریدتونه معمولا تولیدي لوری په نظر کې نیسي او د ظرفیتونو د تغیر او ان تر دې چې د نویو ظرفیتونو د جوړېدو سـبب کېږي ،په داسـې حال کـې چې اسـتهلاکي کرېدتونه معرفی وي او په ټولیز ډول ددغـه ډول کرېدتونو د اجرا وخت لنډ وي خو دداسې کرېدتونو اغېز منتوب او نه اغېزمنتوب د پوهانو له خوا د سر مایوی کرېدتونو په ګټه بلل کېږي .

په بهرنۍ سودا ګر ی‌کې کرېدتونه :
په بهرنۍ سـوداګرۍ‌کې اعتبارات تر کورنۍ‌سوداګرۍ‌ډېر تا ثیر لری ، چې دغه اعتبارات د هر هېوادپه بانکي سیستم کې په ټولیزډول تنظیم شویدی او د هغوی د کړنو درجه د بانکي سیستم دتکامل سره برابره ټا کل کېږي .اعتبارات په بهرنۍ‌سـوداګرۍ‌کې لنډمها له وی او په ننیو شرایطو کې شـیانو د لېږد را لېږد او بهرنیو اعتباراتو د سـاده سـازۍ لپاره له بنسټیزو وسیلو څخه شمېرل کېږي.

اکریدتیف کریدت (Akridifeve):
دا له هغه ډول اعبتاراتو څخه عبارت دی چې د داخلي او خارجي سـوداګرو تر منځ د خلا یا تشې د محوه کولو په موخه اجرا کیږي. له پورتنۍ وینا څخه دا پایله تر لاسه کیږي چې اکریدتیف

کریډیټ د تضمین له مخي د بین المللي کرېډیټ ډول دی. د ورته کریډیټ د عمل پروسه داسي دی چې: فرض کړی ځیني تاجران له بهرنیو تاجرانو څخه دتوکو د رانیولو لیوالتیا لري، په دې ترځ کي دوی بانک ته مراجعه کوي او له بانک څخه د اعتباري او کریډیټي اسـانتیاؤ غوښـتنه کوي، ځکه دغه دوه یانې داخلي او خارجي سوداګر یو تر بله پیژندګلوي نلري. په دې ترخ کي بانک د معاملې د قیمت په اندازه د غوښتونکي سوداګر لپاره تړل شوي کریډیټ پرانیزي او تړل شوی کریډیټ له هغـه کریډیټ څخه عبارت دی چې د بانک له لوري د اقتصادي واحد لپاره پرانسـتل کیږي خو سوداګري هیڅکله هم په مستقیمه توګه له هغه څخه استفاده نشی کولای.
د معاملې د طرف بانک له خپله لوري باندې هېواد ته خبر ورکوي چې د خپل سـوداګر لپاره د دا ډول کریډیټ تضمین کوي. په دې توګه   خارجي بانک د صادراتي اموالو په لیږد او اسـتولو بانـدي لاس اچـوي او په اړه یې داخلي بانک ته خبر ورکوي. داخلي بانک د خبر له تر لاسـه کولو وروسته سم دلاسه د اخیستل شوي مکلفیت د اجرا په اړه اقدام کوي.
په دې ترځ کي لیدل کیږي چې د سوداګرو د نه پیژندګلوي او پیسو د نه شتون په ترځ کي دهغوی تـر منـځ د معاملې د تر سره کېدلو د موخې تر منځ خلا د ورته کریډیټ په واسـطه له منځه وړل کیږي.

ریمباورس اعتبارات (Remboures):

دا ډول کریډیـټ د تضمیـن له مخي له نړیوالو یا بیـن المللي کریډیټونو څخه عبارت دی . د بانکونـو لـه لوري دغه ډول کریډیټ هغه مهال اجرا کیږي چې د معاملې دواړه لوري د هویت له پیژندلو سره سره د یو ډول تضمین غوښتنه وکړي. په دې ترځ کې بانک د ورته ستونزو د لري کولو په موخه د ورته کریډیټ په اجرا کولو لاس پوري کوي خو باید و ویل شي د ورته کریډیټ په ترخ کي د هغه د تادیې تضمین د بهیر له اساسي شرایطو څخه ګڼل کیږي.

د پنځم څپرکی دمطالبو لنډیز:

د څپرکي د لنډیز په توګه ویلای شو چې د تجارت له ودي سره په تړاو کتبي پیسي مو د اقتصاد په بېلابېلو ساحو کي مطالعه کړي.

دڅپرکـې لنډیـز په دې کې دي چې په اقتصاد کې دپیسـو رول دتجارت پـه پراختیاکې اوهر اړخیزې اغیزې داقتصاد په بېلابېلو سـاحو کې مطالعه او وڅیړو.او په همدې حال کې په صنعت کې دزیاتو پیسو نه شتون، وسایل اوتو کې تحلیل اووڅیړو. اودهغو په وسیله مونږ کولې شو خپل ورځنیزې اړتیاوې پوره کړو. اودهغو نقش داخیسـتونکې اوپلورنکې له نظره، اوداستعمال له نظره دکریډیټ ډولونه داقتصادپه بېلابېلو سـاحو کې څیړو. اودپیسـو ارزښت له رسمی اوحقیقې پلوه هم کولی شو مطالعه کړو. دوخت اغیزې دارزښت له نظره مطالعه کړو.

د پنځم څپرکی پوښتنې:

۱. دکریډیټ مفهوم واضیح کړئ؟

۲. دکریډیټ ضریب څه مفهوم څرګندوئ؟

۳. په اقتصاد کې دکریډیټ رول تشریح کړئ؟

۴. کریډیټ دزمان په لحاظ په څو ډوله دي هریو تشریح کړئ ؟

۵. دجاری حساب په لحاظ کریډیټ په څو ډوله دي. یواځی نوم یې واخلئ؟

۶. اکریدتیف کریډیټ اوبورسی کریډیټ سره پرتله کړئ؟

سرچيني او اخځليکونه:

۱- انترنت Http: /www. farya. comyid ۲۳/۴/۲۰۰۸

۲- سیاست های پولی پوهندوی سید مسعود ۱۳۸۷کابل

۳- مبانی علم اقتصاد تالیف دکتروررى تقویی تهرات ۱۳۲۴

۴- پول وکریدت تالیف پوهندوی سید مسعود ۱۳۸۷ کابل

۵- سیاســت بودجه ویا روش ها بودجوی مؤلف یاد گاریی استاد پوهنحئی اقتصاد پوهنتون کابل ۱۳۵۸

د ښوونیز نصاب د پراختیا د ریاست پیغام

د پوهنې وزارت د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت د ښوونیز نصاب د انکشاف ریاست د ټولنې د عیني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلینو او شاګردانو د درسي کتابونو پــه برخه کې یې تخنیکي او مســلکي رشــتې درلودې او لري یې، په لومــړي سر کې یې تصمیم ونیو، چې په ښــوونیزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بیا کتنه وکړي او ورپســې بیا د شاګردانو او محصلینــو د درسي کتابونو د تالیف لپاره مبادرت او کوښــښ وکــړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حســابدارۍ څانګې د ښــوونکو په میړانې او همت سره د ادارې او حســابدارۍ درسي کتابونه تالیف شــول تر څو په وړیا ډول د شــاګردانو او محصلینو په واک او اختیار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوستونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، ګرانو شــاګردانو او د تخنیکي او مســلکي زده کړو د چارو له متخصصینو او همدا شــان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صمیمانه هیله کیږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښــوونکو او د ادارې او حســابدارۍ څانګې د مسلکي غړو له لوري تالیف او تدوین شوي دي. د مســلکي، تخنیکــي او علمي مطالبو او مفاهیمو د څرنګوالي پــه هکله خصوصاً د هغوی املایي او انشایي اشتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې ګرانو شاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شــان له ګرانو شــاګردانو او محصلینو څخه هیله کوو ترڅــو د دې کتابونو د مطالعې او اســتفادې پر مهال د هیواد اقتصادي ســتونزې، فقر او وروســته پاتې والی په نظر کې ونیسي او د کتابونو په ســاتنه کې کوښــښ او زیار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلینو د ګټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنیکي زده کړو معینیت

د تعلیمي نصاب د پراختیا ریاست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مدیریت